

izleme raporu

TÜRKİYE'DE CİNSEL YÖNELİM VEYA CİNSİYET KİMLİĞİ TEMELİNDE AYRIMCILIĞIN İZLENMESİ RAPORU

1 Ocak – 30 Haziran 2010

Hazırlayanlar
UMUT GÜNER
PELİN KALKAN
YASEMİN ÖZ
ELİF CEYLAN ÖZSOY
FIRAT SÖYLE

İstanbul, Şubat 2011

**Türkiye’de
Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde
Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu**

1 Ocak – 30 Haziran 2010

Raporu Hazırlayanlar

**Umut Güner
Pelin Kalkan
Yasemin Öz
Elif Ceylan Özsoy
Fırat Söyle**

İstanbul, Şubat 2011

Türkiye’de Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu
1 Ocak – 30 Haziran 2010

Raporu Hazırlayanlar: Umut Güner, Pelin Kalkan, Yasemin Öz,
Elif Ceylan Özsoy, Fırat Söyle
Raporu Değerlendiren: Özlem Altıparmak
Yayına Hazırlayanlar: Gökçeçiçek Ayata, Burcu Yeşiladalı

İstanbul, Şubat 2011

İstanbul Bilgi Üniversitesi

İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi

Kurtuluş Deresi Cad. Yahya Köprüsü Sok. No:1 Dolapdere 34440 Beyoğlu-İstanbul

Tel: 0 212 253 87 42

Faks: 0 212 256 53 63

E-mail: insanhaklarimerkezi@bilgi.edu.tr

Web: <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>

Türkiye’de Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu bağımsız araştırmacılar Umut Güner, Pelin Kalkan, Yasemin Öz, Elif Ceylan Özsoy ve Fırat Söyle tarafından, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin Şubat 2009 – Mart 2011 arasında yürüttüğü Belgeleme ve Raporlama Yoluyla Türkiye’de Ayrımcılıkla Mücadele Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Proje, Avrupa Birliği’nin Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı ve Global Dialogue tarafından finansal olarak desteklenmiştir.

Raporun içeriğinin sorumluluğu tamamen yazarlarına ait olup, hiçbir suretle Avrupa Birliği’nin, Global Dialogue’un ve İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin görüşleri veya tutumu şeklinde yansıtılamaz.

Raporun içeriği kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Rapor ticari olmayan amaçlarla ve kaynak göstermek kaydıyla çoğaltılabilir.

İçindekiler

Raporu Hazırlayanlar	5
Kısaltmalar	7
Sunuş	9
Giriş	11
Arka Plan, Tanımlar ve Yöntem	13
ARKA PLAN	13
TANIMLAR	19
YÖNTEM	22
Ayrımcılıkla İlgili Mevzuat, Politikalar ve Vakalar	25
İSTİHDAM	25
Hukuki Düzenlemeler	25
<i>Uluslararası Mevzuat</i>	25
<i>Ulusal Mevzuat</i>	27
Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat	27
Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat	27
Ayrımcı Mevzuat	28
Hükümetin Eylem ve Politikaları	30
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	30
EĞİTİM	31
Hukuki Düzenlemeler	31
<i>Uluslararası Mevzuat</i>	31
<i>Ulusal Mevzuat</i>	31
Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat	31
Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat	32
Ayrımcı Mevzuat	33
Hükümetin Eylem ve Politikaları	33
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	33
SAĞLIK HİZMETLERİ	34
Hukuki Düzenlemeler	34
<i>Uluslararası Mevzuat</i>	34
<i>Ulusal Mevzuat</i>	34
Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat	34
Hükümetin Eylem ve Politikaları	34
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	35
BARINMA	35
Hukuki Düzenlemeler	35
<i>Uluslararası Mevzuat</i>	35
<i>Ulusal Mevzuat</i>	35
Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat	35
Hükümetin Eylem ve Politikaları	36
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	36
MAL ve HİZMETLERE ERİŞİM	36
Hukuki Düzenlemeler	36
<i>Uluslararası Mevzuat</i>	36
<i>Ulusal Mevzuat</i>	37
Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat	37

Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat	37
Hükümetin Eylem ve Politikaları	37
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları.....	37
<i>Değerlendirme ve Öneriler</i>	39
GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	39
ÖNERİLER	41
Merkezi ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler	41
Yasama Organına Yönelik Öneriler	42
Sivil Toplum Kuruluşlarına ve Sendikalara Yönelik Öneriler.....	44
<i>Ekler</i>	45
EK-1. Anket çalışmasında yöneltilen sorular.....	45
EK-2. Bilgi edinme başvuruları.....	48
EK-3. İnternet kafeler konulu İçişleri Bakanlığı Genelgesi	52
<i>Kaynakça.....</i>	55

Raporu Hazırlayanlar

UMUT GÜNER

Lisans eğitimine Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Meslek Yüksekokulu'nda devam eden Güner, 2000 yılından itibaren Kaos GL Derneği üyesi olup, 2005 yılında dernekleşmesinden itibaren Kaos GL'nin genel koordinatörlüğünü ve insan hakları programı koordinatörlüğünü yürütmektedir. Bunun yanı sıra Güner, 2004'den bu yana Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, 2005'den itibaren Pembe Hayat LGBTT Derneği, İstanbul AİDS Savaşım Derneği ve Sivil Toplum Geliştirme Derneği, 2009 yılından itibaren Pozitif Yaşam Derneği üyesidir. Halen Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi'nde ve İstanbul AİDS Savaşım Derneği'nde yönetim kurulu üyeliği görevlerini yürütmekte ve Kaos GL Derneği'nde genel koordinatör olarak çalışmaktadır. Genel olarak LGBTT hakları ve insan hakları konularında çalışmakta, LGBTT bireylere yönelik şiddet ve ayrımcılık alanında çalışan çeşitli sivil toplum kuruluşları ile gönüllü ve profesyonel çalışmalar yürütmektedir. Belirtilen alanlarda yayımlanmış makaleleri, ulusal ve uluslararası raporları ile bu alanlarda ulusal ve uluslararası konferanslarda yapmış olduğu sunumlar ve eğitim çalışmaları bulunmaktadır.

PELİN KALKAN

İletişim fakültesi mezunu olan Pelin Kalkan, 2006 yılından itibaren Üniversiteli Kadınlar, Eskişehir Demokratik Kadın platformu, FeministBiz Platformu, Güldünya Sanat Topluluğu vb. kadın örgütlerinin çalışmaları içerisinde yer almaktadır. Morel Eskişehir LGBTT Oluşumu'nun kurucuları arasında yer almakta 2007 yılından bu yana LGBTT alanında aktivist çalışmalarını sürdürmektedir. 2009 yılının altı ay süresince Kaos GL Derneği'nin PembeMor Projesi'nde proje sorumlusu ve derneğin kadın çalışmaları sorumlusu olarak görev almıştır. Pelin Kalkan insan hakları, LGBTT bireylerin hakları, kadın hakları ve medya alanında birçok eğitime katılmıştır.

YASEMİN ÖZ

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır. 1995 yılından itibaren Kaos GL Derneği üyesi olup, örgütün 2005 yılında dernekleşmesinden itibaren hukuk danışmanlığını yürütmektedir. Bunun yanı sıra 2005 yılından beri Kadın Dayanışma Vakfı ve 2007 yılından beri Amargi Kadın Kooperatifi'nin de üyesi olup, avukatlıklarını yürütmektedir. Ayrıca 2008 yılından beri Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'nin Hukuk Hattı Koordinatörlüğü görevini üstlenmiştir. Genel olarak LGBTT ve kadın hakları ve bu gruplara yönelik şiddet ve ayrımcılık alanında, özel olarak ise kadına yönelik aile içi şiddet ve cinsel şiddet konularında, çeşitli sivil toplum kuruluşları ile gönüllü ve profesyonel çalışmalar yürütmektedir. Belirtilen alanlarda yayımlanmış makaleleri, ulusal ve uluslararası raporları ile bu alanlarda ulusal ve uluslararası konferanslarda yapmış olduğu sunumları ve eğitim çalışmaları bulunmaktadır.

ELİF CEYLAN ÖZSOY

TED Ankara Koleji'nden sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Pembe Üçgen İzmir, Kaos GL İzmir LGBT oluşumlarında aktivist olarak yer aldı. Siyah Pembe Üçgen İzmir LGBT derneğinin kurucu üyesidir.

FIRAT SÖYLE

Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır. İstanbul Barosu'na kayıtlı olarak avukatlık yapmaktadır. 2003 yılından itibaren Lambdaistanbul gönüllüsü olan Fırat Söyle, örgütün 2007 yılında dernekleşmesi ile birlikte derneğin hukuk danışmanlığını üstlenmiştir. LGBTT hakları ve bu gruplara yönelik şiddet ve ayrımcılık alanında çalışmalar yürütmekte ve belirtilen alanlarda yayımlanmış yazıları bulunmaktadır.

Kısaltmalar

a.g.e.	adı geçen eser
AYİM	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
DSM	Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
ICD	Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması
M.Ö.	milattan önce
LGBT	lezbiyen, gey, biseksüel ve transcinsiyet
LGBTT	lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
STK	sivil toplum kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
v.	<i>versus</i> (karşı)
vb.	ve benzeri
vs.	ve sair
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

Sunuş

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın izlenmesine dair bu rapor, Şubat 2009-Mart 2011 arasında yürütülen Belgeleme ve Raporlama Yoluyla Türkiye’de Ayrımcılıkla Mücadele Projesi kapsamında hazırlandı. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülen projenin genel amacı, Türkiye’de süregiden ayrımcı uygulamaların ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmak ve ayrımcılıkla mücadeleye yönelik mekanizmaların güçlendirilmesi idi. Sivil toplum kuruluşlarının (STK) ve sendikaların insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasında ve ayrımcılıkla mücadelede oynadığı önemli rol projenin çıkış noktası oldu. Proje kapsamında ırk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ayrımcılık temelleri olarak ele alındı. Proje ile bu temellerde ayrımcılık meselesini ele alan ve bu alanda çalışmalar yapan STK’ların ve sendikaların ayrımcılıkla mücadelede oynadıkları rolün güçlendirilmesi, dolayısıyla bu temellerde ayrımcılığa uğrayan kişi gruplarının durumlarının iyileştirilmesine katkı sağlanması hedeflendi. STK temsilcileri, aktivistler, sendika temsilcileri ve avukatlar ise projenin hedef grubunu oluşturdu.

Şubat 2009’dan bu yana projenin genel amacı ve hedefleri doğrultusunda bir dizi faaliyet düzenlendi. Bunlardan ilki, ayrımcılık ile mücadele eden veya bu konular üzerinde çalışan belli başlı STK’ların ve sendikaların ayrımcılıkla mücadelede mevcut durumlarının belirlenmesini hedefleyen bir haritalama çalışması oldu.¹ Haritalama çalışması ile bu alanda çalışan kurumların profili çıkarılarak, ayrımcılık yasağı alanındaki uzmanlıkları ve ihtiyaçları tespit edildi, ayrımcılıkla mücadelede karşılaştıkları güçlükler ortaya çıkarıldı. Bu çalışmayı takiben Kasım 2009’da STK ve sendika temsilcilerine yönelik olarak İstanbul’da iki günlük “İletişim ve Ağ Kurma Semineri” düzenlendi. Her iki çalışma ile STK’lar ve sendikalar arasındaki mevcut ağların güçlendirilmesi ve yeni ağların oluşmasının teşvik edilmesi hedeflendi. Ocak 2010’da biri STK ve sendika temsilcilerine, bir diğeri ise avukatlara yönelik “Ayrımcılık Yasağı Eğitim Semineri: Kavramlar, Hukuksal Temeller, İzleme ve Belgeleme” başlıklı üçer günlük iki eğitim semineri gerçekleştirildi. Bu seminerlerin ardından Haziran 2010’da Batman’da, Temmuz 2010’da ise Bursa’da gene STK ve sendika temsilcilerine yönelik ve önceki seminerlerle benzer içerikli birer günlük eğitim seminerleri gerçekleştirildi. Projede ayrıca, ayrımcılık ve ayrımcılığın izlenmesi ve belgelenmesi konularına ilişkin eğitimlerde ve STK’lar ile sendikaların yürüttüğü izleme ve belgeleme faaliyetlerinde kaynak olarak kullanılmak üzere iki rehber kitap hazırlandı.²

¹ Sevinç Eryılmaz Dilek ve Ulaş Karan tarafından hazırlanan haritalama çalışması raporuna <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

² İdil Işıl Gül ve Ulaş Karan tarafından ayrımcılık yasağı ile ilgili hazırlanan rehber kitaplara <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

Projenin son bileşeni olarak projede ele alınan dört farklı ayrımcılık temelinde tespit edilen ayrımcılık vakalarını kapsayan dört farklı izleme raporu hazırlandı. Ayrımcı mevzuata, politika ve uygulamalara dair güvenilir verileri derlemenin ve analiz etmenin, bunun ardından bu verilere dayanarak nitelikli ve kapsayıcı raporlar hazırlamanın ayrımcılıkla mücadele için yürütülen savunuyu faaliyetleri açısından önemi ve gerekliliği, izleme raporlarının hareket noktası oldu. Raporlar ile Türkiye’de ayrımcılığın varlığı ve yoğunluğu hakkında bilginin yaygınlaştırılması ve artırılması hedeflendi. Irk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temellerinde gerçekleşen ayrımcı muamelelerin derlendiği bu dört rapor bağımsız araştırmacılar tarafından hazırlandı.

Raporları hazırlayacak araştırmacıları belirlemek için insan hakları özellikle de ayrımcılıkla mücadele alanında çalışan kişi, grup, STK ve sendikalara yönelik açık çağrı yapıldı. Açık çağrıya dair yapılan başvurular bir kurul tarafından değerlendirilerek raporu hazırlayacak gruplar belirlendi. Bunun ardından raporların içeriği için belli standartlar geliştirildi. Araştırmacılarla düzenlenen bir dizi toplantı, bilgi-görüş alışverişi ve değerlendirme sürecinden sonra raporlar son haline getirildi. Raporların açık çağrıyla duyurulduğu günden tamamlandığı güne kadar birçok kazanım elde edildi. Bunlardan en önemlileri; bu alanda çalışan kişi ve grupların izleme ve raporlama faaliyetlerine teşvik edilmiş olması, raporu kaleme alan araştırmacılar ve proje ekibi arasında ayrımcılığın tespitine ve rapor hazırlamaya yönelik geçen verimli tartışmalar, farklı temeller üzerine rapor hazırlayan araştırmacılar arasında gerçekleşen bilgi-tecrübe paylaşımı ve ayrımcılığın izlenmesi için yeni koalisyonların ve çalışma gruplarının oluşmasının gerekliliği yönündeki fikir birliği oldu.

İzleme raporlarında, istihdam, eğitim, barınma, sağlık hizmetleri ve mal ve hizmetlere erişim alanlarında yukarıda belirtilen dört farklı temelde ayrımcılık ele alındı. İzleme raporları ile ayrımcılık vakalarını izlemenin, düzenli veri toplamanın ve bu verilerin analizinin ayrımcılıkla mücadelede ne derece önemli olduğuna dair anlayışın gelişmesi beklenmektedir. İzleme raporlarının aynı zamanda, Türkiye’de ayrımcı mevzuat ve uygulamaların benzer şekilde izlenmesi, belgelenmesi ve raporlanmasına yönelik çalışmalara kaynaklık etmesi ümit edilmektedir. Bu nedenlerle, hazırlanmış olan izleme raporları ilgili ve konuya ilgi duyan kurumlar, girişimler ve kişilerle paylaşılacaktır.

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa ilişkin izleme raporu Umut Güner, Pelin Kalkan, Yasemin Öz, Elif Ceylan Özsoy ve Fırat Söyle tarafından hazırlandı. Proje ekibi olarak, kendilerine bu çalışmada yer aldıkları için teşekkür ediyoruz.

Raporun taslak metinleri Özlem Altıparmak ve proje ekibi tarafından değerlendirildi ve raporun geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunuldu. Proje ekibi olarak, Özlem Altıparmak’a bu çalışmada yer aldığı için teşekkür ediyoruz.

İzleme raporunun hazırlanış sürecinde proje ekibiyle ve araştırmacılarla bilgi ve belge paylaşan, görüşme taleplerini kabul eden herkese, tüm STK ve sendika temsilcilerine ve kurumlara müteşekkirdiğimizi belirtmeliyiz.

İzleme sürecine yön vermemiz ve standartları belirlememiz konusunda proje ekibi olarak bizlere ve bu raporu hazırlayan araştırmacılara destek olan ve konuyla ilgili birikimlerini bizlerle paylaşan İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi üyeleri Yrd. Doç. Dr. İdil Işıl Gül ve Arş. Gör. Ulaş Karan’a izleme raporuna ve projeye sundukları katkı için teşekkür ediyoruz.

Son olarak, projeye finansal destek sağlayan Avrupa Birliği’ne ve Global Dialogue’a, ayrıca proje süresince çalışmalarımıza sunduğu katkı ve destekten dolayı İstanbul Bilgi Üniversitesi’ne teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

Proje Ekibi
Burcu Yeşiladalı ve Gökçeçiçek Ayata

Giriş

Elinizdeki rapor, Belgeleme ve Raporlama Yoluyla Türkiye’de Ayrımcılıkla Mücadele Projesi kapsamında, dört farklı ayrımcılık (ırk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği) temelinde hazırlanan izleme raporlarından birisidir. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığı konu alan bu rapor, 2010 yılının ilk altı ayında cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde gerçekleşen ayrımcı uygulamaları, ayrımcılığı yasaklayan veya ayrımcılık içeren mevzuatı, hükümetin bu konuyla ilgili eylem ve politikalarını ve bu tarihler arasında devam eden veya sonuçlanan idari ve yasal süreçleri içermektedir.

Raporun amacı, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde gerçekleşen ayrımcılık vakalarını izlemek ve izleme sonuçlarını hazırlanan raporla belgelemek, bu sayede izleme ve belgelemeye dair iyi bir örnek oluşturmaktır. Bu çalışmanın, izleme raporlarının sistematik ve devamlı hale gelmesini ve benzer raporların başka kişi ve gruplarca veya farklı ayrımcılık temellerinde hazırlanmasını sağlaması, ayrıca bu alanda çalışanları cesaretlendirmesi ve destek olması ümit edilmektedir. Bu ve benzer raporlar sayesinde Türkiye’de gerçekleşen ayrımcılık vakalarının tekil vakalar olmadığının fark edilmesi beklenmektedir.

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa dair hazırlanan bu izleme raporu ilgili bakanlıklara, milletvekillerine, ilgili TBMM komisyonlarına, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’na, il ve ilçe insan hakları kurullarına, belediyelere, STK’lara, sendikalara, bu alanda çalışan veya çalışmaya gönüllü olan avukatlara ve hukukçulara, uluslararası izleme örgütlerine, bu alanda çalışan aktivistlere, konu üzerine araştırma yapan akademisyenlere, üniversite öğrencilerine, konuya ilgi duyan medya mensuplarına kısacası ayrımcılık konusuyla ilgilenen herkese yönelik hazırlanmıştır.

Rapor, Türkiye’de yaşayan lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüellerin (LGBTT) yaşadıkları ayrımcı muamelelere ilişkindir ve 1 Ocak – 30 Haziran 2010 tarihleri arasında gerçekleşen ayrımcılık vakalarını kapsamaktadır. Ankara, Eskişehir, İstanbul ve İzmir’de anket çalışması yapılmış ve bu illerdeki bireylerin yaşadığı ayrımcılık analiz edilmeye çalışılmıştır.

İzleme raporlarının 12 ayı içine alacak şekilde, yılda bir hazırlanması daha alışıldık bir yöntemdir. Yıllık raporlar, verilerin yıl ve ay temelinde karşılaştırılabilmesini ve eğilimlerin yıllara göre değişimini görebilmeyi sağlarlar. Ancak bu rapor bir proje kapsamında hazırlandığından ve bu projenin zaman sınırlarına tabi olduğundan yılın ilk altı ayına ilişkin hazırlanması gerekmiştir. Bu durum, ayrımcılığın dönemsel olarak yoğunlaştığı ya da azaldığı eğitim veya istihdam gibi bazı alanlarda izlemeyi sınırlamış veya zorlaştırmıştır. Aynı nedenle, araştırmacılar tarafından kamu kurumlarına yapılan bilgi edinme taleplerinde itiraz prosedürü işletilememiştir. Zaman kısıtının ortaya çıkardığı diğer problemler ise kişi ve kurumlarla yeni ilişkiler kurulmasının zorlaşması ve daha fazla kişi ile görüşülememesi olmuştur.

Proje kapsamında dört farklı ayrımcılık temelinde hazırlanan izleme raporlarında yer alacak alanlar Avrupa Birliği Konseyi'nin Irk Eşitliği Direktifi³ ile İstihdamda Eşitlik Direktifi⁴ dikkate alınarak belirlenmiştir. Raporlarda istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri, barınma, mal ve hizmetlere erişim alanlarında gerçekleşmiş ve araştırmacılar tarafından tespit edilmiş olan ayrımcılık vakalarına yer verilmiştir.

Yukarıda belirtilen ayrımcılığın gerçekleştiği alanlar dışında izleme raporunun dayandığı ayrımcılık temeliyle ilgili olarak askerlik konusu ön plana çıkmıştır. Önemi göz önüne alınarak askerlikle ilgili duruma da bu raporda değinilmiştir.

Elinizdeki raporda, izleme raporları için belirlenen alanlardan eğitim ve sağlık alanlarında gerçekleşmiş olan ayrımcılık vakası yer almamaktadır. Ancak bu durum bu alanlarda LGBTT bireylere yönelik herhangi bir ayrımcılık gerçekleşmediği anlamına gelmemektedir. Araştırmacılar izleme ve raporlama çalışması süresince taradıkları bilgi kaynaklarında bu alanlarda yaşanmış ayrımcı vakalara ilişkin herhangi bir veriye rastlamamıştır. Ayrımcılık vakalarının tespiti, izlenmesi ve belgelenmesi oldukça zorlu bir süreçtir. Ayrımcılığa uğrayan kişilerin yaşadıkları olayı kimi zaman ayrımcılık olarak tanımlamaması, yaşadıklarını paylaşmak istememeleri, kendilerine destek olabilecek kişi veya kurumlara güvenmemeleri, nereye başvurabilecekleri konusunda bilgi sahibi olmamaları veya vakalara ilişkin bilgiye genellikle olay medyaya veya yargıya taşındığında ulaşılabiliyor olması gibi nedenler izlemeyi zorlaştırmış veya sınırlandırmıştır.

³ Irk veya Etnik Kökenine Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulanmasına Dair 29 Haziran 2000 tarihli ve 2000/43/EC sayılı Konsey Direktifi.

⁴ İstihdam ve Meslekte Eşit Muameleye Dair Genel Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2000 tarihli ve 2000/78/EC sayılı Konsey Direktifi.

Arka Plan, Tanımlar ve Yöntem

ARKA PLAN

Türkiye’de, eşcinsel hareketin oluşmasına zemin hazırlayan ilk çalışmalar İzmir’de bir grup eşcinselin bir araya geldiği toplantılarla başlamıştır. Ancak 12 Eylül darbesi sonrası tüm toplumsal kesimler gibi eşcinseller ve travestiler de büyük baskıya maruz kalmışlar ve İzmir’deki bu grup da dağıtılmıştır. LGBTT bireylere yönelik ihlaller, özellikle 12 Eylül darbesi sonrası sistematikleşmiş ve görünür hale gelmiştir. 12 Eylül darbesi ile birlikte eşcinsellerin ve transseksüellerin yaşadıkları şehirlerden sürgün edildikleri, göç etmeye zorlandıkları, hiçbir gerekçe olmadan sadece cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle gözaltına alındıkları veya hapis cezasına çarptırıldıkları bilinmektedir.⁵

Türkiye tarihinde, eşcinseller ve travestiler tarafından gerçekleştirilen ilk eylem, Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü’nün travestiler üzerindeki baskıyı arttırdığı 1987 yılında başlatılan açlık grevidir. Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü’nün özellikle travestilere yönelik olarak uyguladığı, kimi zaman çuvallarla koyup demir sopalarla dövme raddesine varan baskı ve şiddete ne basın ne de kamuoyu gerekli ve yeterli ilgiyi göstermeyince, 37 eşcinsel ve travesti tarafından henüz kurulma aşamasında olan Radikal Parti’de açlık grevi başlatılmıştır. Somut sonuçlar elde edilemese de bu eylem yurt içinde ve yurt dışında ses getirmeyi başarmıştır.⁶

1980’lerin ikinci yarısından itibaren eşcinseller sivil toplum içerisinde sorunlarını dile getirmeye başlamışlardır. Ancak Türkiye’de eşcinsel hareketin örgütlü hale gelmesi, 1993’de Lambdaistanbul’un kurulması ve 20 Eylül 1994’de Kaos GL dergisinin ilk sayısının okuyucuyla buluşması ile gerçekleşmiştir. 1993 yılında, Türkiye’de ilk defa düzenlenecek olan uluslararası eşcinsel etkinliği başlangıç tarihine bir gün kala valilik tarafından yasaklanmış, bu yasağa karşı duyulan tepkinin de etkisiyle Lambdaistanbul kurulmuştur. 27 Eylül 1998’de Lambdaistanbul, Kaos GL, Sappho’nun Kızları, Bursa Spartaküs ve Almanya Türk Gay’in de katılımıyla Türkiyeli Eşcinsellerin İlk Buluşması; İstanbulluşma gerçekleştirilmiştir.⁷

Büyük şehirlerde daha fazla sayıda LGBTT birey yaşadığına dair bir kanı olsa da aslında ülke genelinde büyük küçük pek çok şehirde yaşamaktadırlar, bu kanı büyük şehirlerde görünür olabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenledir ki LGBTT bireylerin ilk örgütlenmeleri de büyükşehirlerde başlamıştır. Ankara’da Kaos GL ve Pembe Hayat, İstanbul’da Lambdaistanbul, Bursa’da Gökkuşluğu, İzmir’de Siyah Pembe Üçgen kuruluşlarına

⁵ Türkiye’de eşcinsellik: Eşcinsel hakları ve dernekler, www.turkeygay.net/turkce/turkeygay.html (erişim: 04.11.2010).

⁶ Çağlar Doğan, *Dernekten Açlık Grevine ve Buluşmalara 25 Yıl*, Bianet, 28.02.2004, <http://bianet.org/bianet/toplum/30182-dernekten-aclik-grevine-ve-bulusmalara-25-yil> (erişim: 04.11.2010).

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız *Özetle; Lambdaistanbul Ne Yaptı?*, www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti (erişim: 04.11.2010).

dair verdikleri yasal mücadele sonucunda dernekler kütüğüne kayıtları yapılmış LGBTT dernekleridir.⁸ Morel Eskişehir, Hevjin Diyarbakır, Çukurova Eşcinsel İnisiyatifi, Antalya Gökkuşluğu LGBTT Oluşumu ve İstanbul LGBTT Sivil Toplum Girişimi ise henüz dernekleşmemiş LGBTT örgütlenmeleridir.

Türkiye’de lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel (LGBTT) bireyler toplum tarafından genellikle “ahlaksız”, “sapık”, “hasta”, “anormal” gibi olumsuz ifadelerle tanımlanmakta ve bu yaygın ve yanlış kanı çoğu zaman medya kanalı ile de pekiştirilmektedir. LGBTT bireyler medyada yeterince ve gerçeğe uygun şekilde yer alamamakta, kendilerine yeterince söz hakkı verilmemekte, genellikle olumsuzlanarak ve karikatürize edilerek sunulmaktadırlar.⁹ Bu yaklaşım, yapılan araştırmaların sonuçlarına da yansımaktadır. *Türkiye’de ‘Biz’lik, ‘Öteki’lik, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Kamuoyundaki Algılar ve Eğilimler* adlı araştırmanın sonuçlarına göre, herkesin çoğunluğunkinden farklı cinsel yönelimlerini serbestçe yaşayabilmesi hakkının tamamen kısıtlanabileceğini söyleyenlerin oranı %53 iken, kimlerin kimliklerini rahatça açıklayamayacağına dair soruya “homoseksüellik gibi başkalarından farklı cinsel yönelimleri olan” kişiler yanıtını verenlerin oranı %72’dir.¹⁰

Aynı yaklaşım devlet ve yargı makamları tarafından da sürdürülmektedir. Türkiye, 2009 yılı Haziran ayında yapılan “Çocuk Sahibi Olmayı Teşvik Edici Kamu Politikaları: Toplumsal, Ekonomik ve Kişisel Faktörler” temalı 29. dönem Avrupa Konseyi Aileden Sorumlu Bakanlar Konferansı’nda,¹¹ farklı aile formlarında yetişen çocuklara ilişkin düzenlemelere Türkiye’de eşcinsel evliliğin ve ebeveynliğin kabul edilmediği yönünde yazılı itirazda bulunmuştur. Konsey, Türkiye’nin itirazını dikkate alarak “Bugünlerde aile farklı yaşam biçimleri düzenlemelerini ifade etmektedir ve Avrupa’daki çocuklar farklı aile formları içerisinde büyümektedir.” şeklindeki düzenlemeye “Bu aile formlarının ülkeden ülkeye farklılık göstermekte olduğunu ve çocuğun yaşamı süresince değişebileceği”¹² ifadesinin eklenmesine karar vermiştir.¹³ 2010 yılında 8 Mart Dünya Kadınlar Günü öncesinde Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf’ın eşcinselliği hastalık olarak gördüğü yönündeki açıklamaları bu yaklaşımın devam ettiğinin göstergesidir.¹⁴ Bu iki gelişme, devlet kurumlarının LGBTT bireylere yönelik bakış açısını ve tutum alırken hangi noktadan hareket ettiklerini özetlemektedir.

⁸ Umut Güner, *Ahlaksızlığa yerimiz var mı?*, Kaos GL, 19.07.2007, www.kaosgl.org/node/1283 (erişim: 04.11.2010).

⁹ Kaos GL, *Medyada Homofobiye Son*, Ankara, Şubat 2010, s. 11-13.

¹⁰ Hakan Yılmaz, “*Türkiye’de ‘Biz’lik, ‘Öteki’lik, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Kamuoyundaki Algılar ve Eğilimler*”, Açık Toplum Vakfı ve Boğaziçi Üniversitesi, Haziran 2010, www.hakanyilmaz.info ve http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim/Otekilestirme-Sunus.pptx (erişim: 04.11.2010). Bu araştırmanın verileri yaklaşık 40 derinlemesine görüşmeden ve bir kamuoyu yoklamasından derlenmiştir. Kamuoyu yoklaması 15 Şubat–15 Nisan 2010 tarihleri arasında Türkiye’nin kentsel ve kırsal alanlarında 18 yaş ve üstü nüfusu temsil eden 1.811 kişilik bir örneklem üzerinden gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerle tamamlanmıştır.

¹¹ Avrupa Aileden Sorumlu Bakanlar Konferansı (*Conference of European Ministers responsible for Family Affairs*) hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız

www.coe.int/t/dc/files/ministerial_conferences/2009_family_affairs/default_en.asp (erişim: 04.11.2010).

¹² Konferans Nihai Bildirisi’nin Türkçe metni için bakınız

www.aile.gov.tr/files/29_AILEDEN_SORUMLU_BAKANLAR_KONFERANSI_NIHAI_DEKLARASYON_METNI_TURKCE_29_AILEDEN_SORUMLU_BAKANLAR_KONFERANSI_NIHAI_DEKLARASYON_METNI_TR.PDF (erişim: 04.11.2010).

¹³ Şahika Yüksel, “Eşcinsellik, Sosyal Dışlanma ve Ruh Sağlığı Sorunlarına Yaklaşım”, *Homofobi Kimin Meselesi? Anti-Homofobi Kitabı / 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Kaos GL, Ankara, Ağustos 2010, s. 82.

¹⁴ CNN Türk, *Bakan Kavaf: “Eşcinsellik bir hastalık”*, 07.03.2010, www.cnnturk.com/2010/turkiye/03/07/bakan.kavaf.escinsellik.bir.hastalik/566620.0/index.html (erişim: 04.11.2010).

Kanunlarda bulunan “genel ahlak”a ilişkin sınırlandırmalar, devlet kurumlarının uygulamaları ve mahkeme kararlarında LGBTT bireyler aleyhine yorumlanabilmekte ve kullanılabilir. Mevzuatta eşcinsellik, biseksüellik ve transcinsiyetlilik konularında sınırlı sayıda düzenleme mevcuttur. Kanun koyucu genellikle, LGBTT bireylere ilişkin olumlu veya olumsuz yasal düzenleme yapmamayı seçerek, bu konuda kanun boşluğu bırakmıştır. Ancak, öncelikle belirtmek gerekir ki ulusal mevzuatta eşcinsellik, travestilik ve transseksüellik hiçbir zaman yasak veya suç kapsamında düzenlenmemiştir. Kanun koyucunun sınırlı bazı düzenlemeler dışında konuya ilişkin düzenleme yapmaması ve boşluk bırakma yolunu seçmesi mahkemelere geniş bir takdir yetkisi bırakmaktadır.

Yasal boşluğun sonucu olarak, ulusal mevzuatta LGBTT bireylerin cinsel yönelimlerinden dolayı ayrımcılığa uğramasını engelleyen herhangi bir düzenleme de bulunmamaktadır. Anayasa’nın 10. maddesi, İş Kanunu’nun 5. maddesi ve TCK’nın 122. maddesi ile ayrımcılık yasağı düzenlenmekle birlikte, anılan maddelerde cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ile ilgili özel bir düzenleme bulunmadığından, bu maddelerin LGBTT bireylere yönelik ayrımcılık vakalarında uygulanıp uygulanamayacağı belirsizdir. Kanunlarda cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık açık bir biçimde yasaklanmadığı sürece, bu temelde gerçekleşen ayrımcılık vakalarının ortadan kalkması mümkün görünmemektedir.

Bunun yanı sıra, kanunlarda yer alan “ahlak”, “ iffet”, “vakar”, “terbiye”, “utanç verici hareket” gibi kavramların somut bir tanımı yapılmamakta ve bu düzenlemelerin sınırları belirtilmemektedir. Düzenlemelerdeki bu boşluk somut olaylarda yorumu mahkemelere bırakmakta, bu durum da LGBTT bireylere yönelik olumsuz toplumsal tutumun mahkeme kararlarına ayrımcı uygulamalar şeklinde yansımaya neden olmaktadır. Örneğin; Malatya İdare Mahkemesi’nin 2001/913 Esas ve 2002/534 Karar sayılı “...daha önce tanıdığı bir şahısla fiili livatada bulunduğu anlaşılan ve bu fiil ile üzerine atılı bulunan disiplin suçunu işleyen davacının devlet memurluğundan çıkarma cezasıyla cezalandırılması yolundaki dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.” şeklindeki ve polis memuru H.O.E.’nin devlet memurluğundan çıkarılması yönündeki kararı 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 125/E-g maddesinde yer alan “Memurluk sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak,” hükmüne dayandırılmıştır. Yerel mahkemenin kararı, Danıştay Onikinci Dairesi tarafından 2002/4332 Esas ve 2005/480 Karar sayılı karar ile onanmıştır. Karar düzeltme isteyen davacı H.O.E.’nin bu talebi reddedilmiştir.

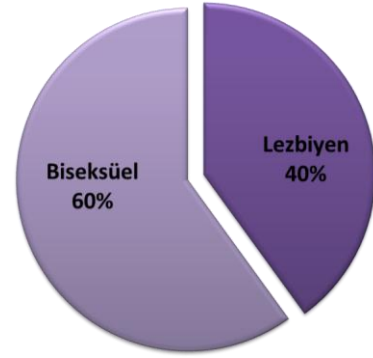
LGBTT bireylere yönelik ihlallerde çoğunlukla eşcinsel erkekler ve trans bireyler ile ilgili vakalara rastlanmaktadır. LGBTT örgütlerine eşcinsel ve biseksüel kadınların sorunlarının yansımadağı endişesi ile Kaos GL, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği ve Siyah Pembe Üçgen İzmir Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Araştırmaları ile Ayrımcılığın Karşı Dayanışma Derneği tarafından yürütülen Bir Daha Asla Projesi kapsamında eşcinsel ve biseksüel kadınlarla bir anket çalışması yapılmıştır.

Lezbiyen veya biseksüel kadınlara yönelik ayrımcılığa dair veriye ulaşılamamasından yola çıkılarak yapılan bu anket çalışması ile lezbiyen veya biseksüel kadınlara ulaşarak maruz kaldıkları ancak mahkemeye ya da karakola veya medyaya yansımaya ayrımcılık vakaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda lezbiyen veya biseksüel 30 kadınla ayrımcılık konulu bir anket çalışması yürütülmüştür.¹⁵ Anket çalışması, lezbiyen ve biseksüel kadınlara ulaşmadaki zorluklar nedeniyle eğitim, yaş gibi unsurlarda çeşitlilik aranmaksızın yürütüldüğünden sınırlı veriye ulaşılabilmektedir. Anket çalışmasında elde edilen verilen bir kısmı aşağıda sunulan grafiklerde yer almaktadır.

¹⁵ Anket çalışmasında kullanılan soru formu raporun ekinde (EK-1) yer almaktadır.

Grafik 1 - Cinsel yönelim

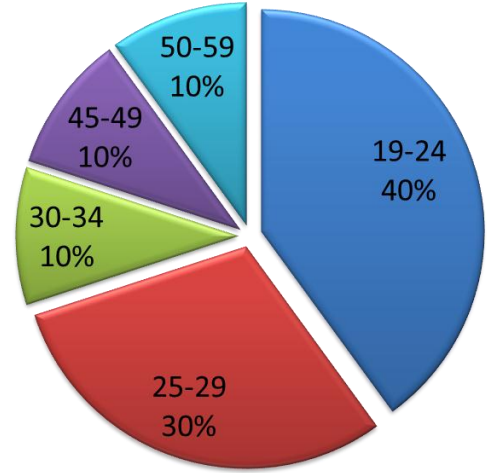
Anket katılımcılarının %40'ı lezbiyen, %60'ı biseksüel kadınlardan oluşmaktadır.

Grafik 2 - Yaş dağılımı

19–24 yaş aralığı %40 – 12 kişi
25–29 yaş aralığı %30 – 9 kişi
30–34 yaş aralığı %10 – 3 kişi
45–49 yaş aralığı %10 – 3 kişi
50–59 yaş aralığı %10 – 3 kişi

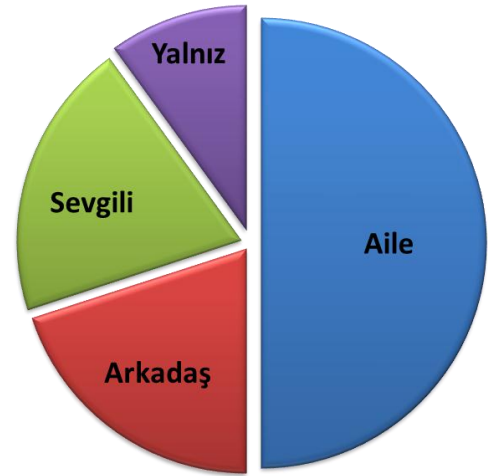
Anket çalışmasına katılan kadınların önemli bir bölümü olan %70'nin 19–29 yaş aralığında olduğunu görülmektedir.

Grafik 3 - Kiminle yaşadığı

Ailesi ile birlikte %50
Arkadaşı ile birlikte %20
Sevgili ile birlikte %20
Yalnız %10

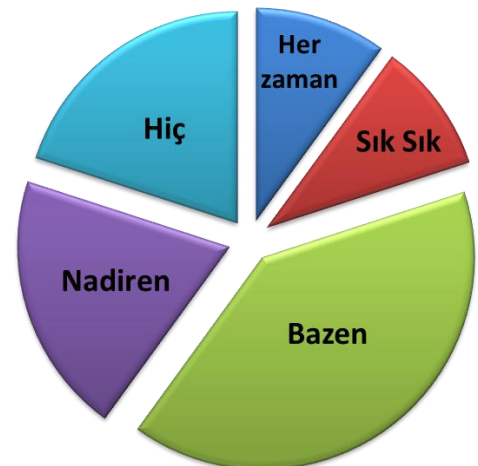
Katılımcıların %50'si ailesiyle yaşamaktadır. Bu durum katılımcıların özel alanlarının kısıtlanması riskini ortaya çıkarmaktadır.

Grafik 4 - Cinsel yönelimi/cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığı

Her zaman %10
Sık sık %10
Bazen %40
Nadiren %20
Hiç %20

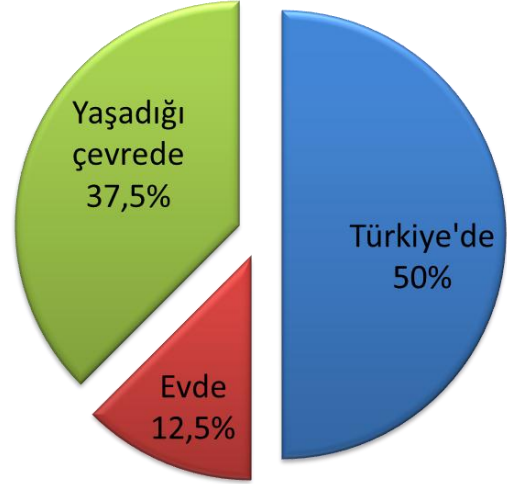
Anket katılımcılarının %80'i farklı sıklıkta olmakla birlikte, ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişlerdir.

Grafik 5 – Nerede ayrımcılığa maruz kaldığı

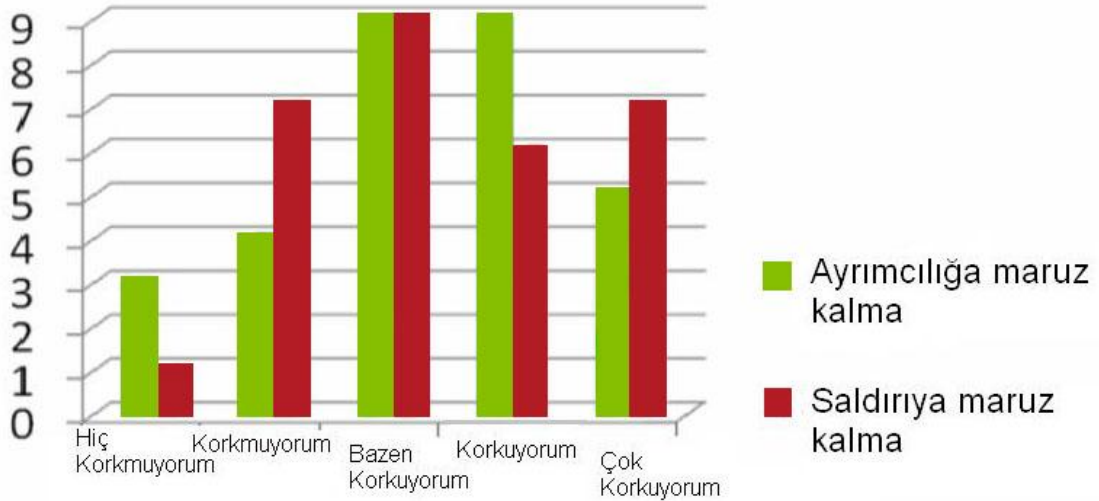
Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi anket katılımcılarının %20'si (6 kişi) ayrımcılığa maruz kalmadığını belirtmiştir. Ayrımcılığa maruz kaldığını belirten kişilerin “Nerede ayrımcılığa maruz kalıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar şöyledir:

Türkiye’de %50 – 12 kişi
Yaşadığı çevrede %37,5 – 9 kişi
Evde %12,5 – 3 kişi

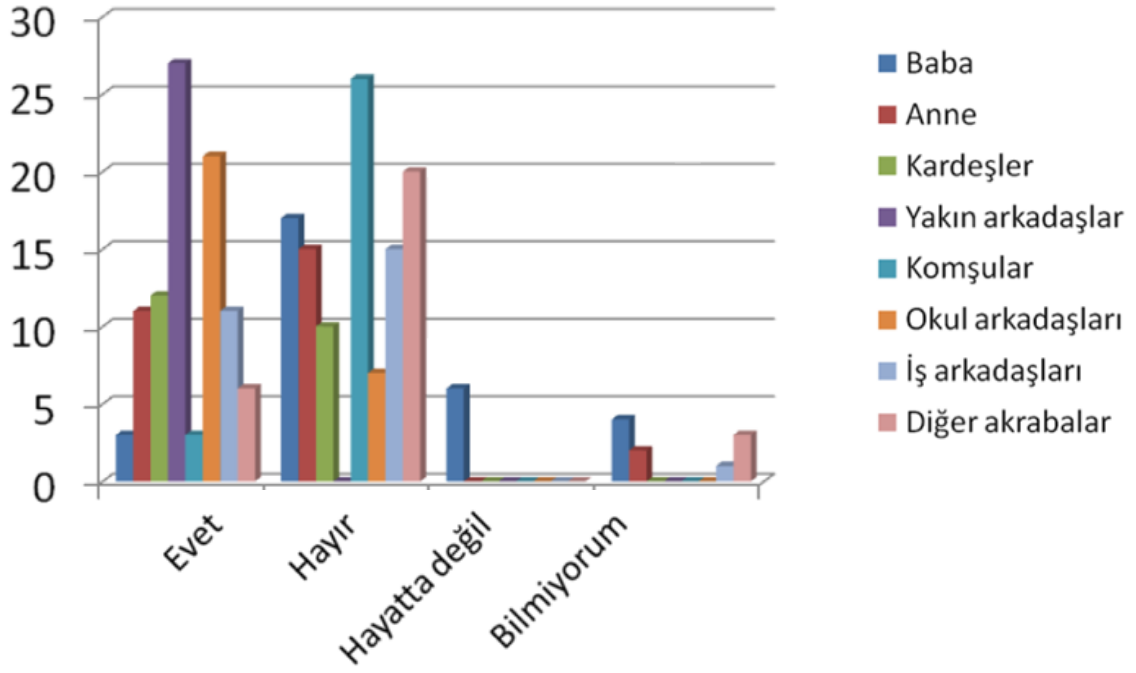
4. ve 5. Grafik birlikte değerlendirildiğinde ankete katılanların önemli bir kısmının Türkiye’de ve yaşadığı çevrede “bazen” ayrımcılığa uğradığı görülmektedir. Evde ayrımcılığa uğradığını belirtenlerin sayısı ise daha azdır. Bu durum aileye cinsel yönelim konusunda açık olmamakla ilgili olabilir.

Grafik 6 - Cinsel yönelimi/cinsiyet kimliği nedeniyle Türkiye’de ayrımcılığa kalmaktan/saldırıya uğramaktan ne kadar korktuğu

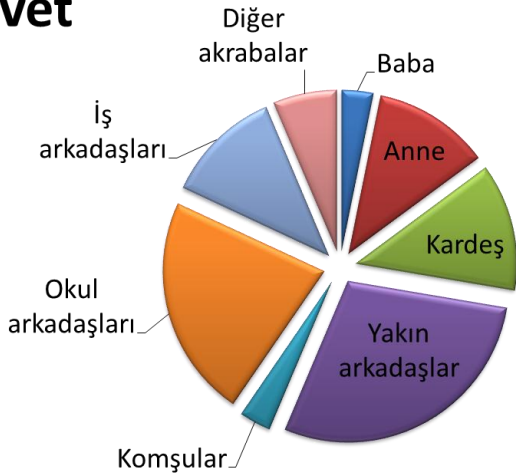

Ankete katılanların büyük bölümü ayrımcılığa ve saldırıya maruz kalmaktan korkmaktadır.

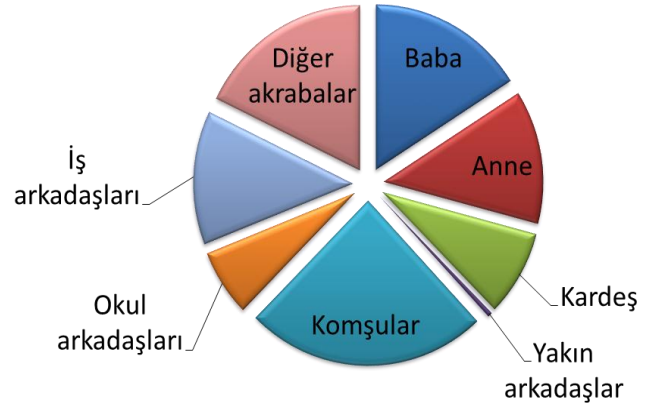
Grafik 7 - Cinsel yönelimi/cinsiyet kimliği hakkında yakınlarının bilgi sahibi olup olmadığı

Evet

Hayır

Ankete katılanların özellikle babalarına açık olma yüzdesinin oldukça düşük olduğu, aile içinde çoğunlukla kardeşlerinin birbirlerinin cinsel yönelimlerini bildiği görülmektedir. Lezbiyen ve biseksüel kadınlar en çok yakın arkadaşlarına ve okul arkadaşlarına karşı açıkken, komşularına ve iş arkadaşlarına karşı açık olmadıkları görülmektedir.

Anket sonuçlarında görüldüğü gibi medyada temsili olmayan, yasalarda tanınmayan, toplum tarafından görmezden gelinen lezbiyen ve biseksüel kadınlar ayrımcılığa uğramaktan ve saldırıya maruz kalmaktan korkmakta ve bu nedenle genellikle cinsel yönelimlerini gizlemek zorunda kalmaktadır. Ankete katılan kadınların hemen hemen hepsi belirli alanlarda kendilerini gizlemekte ve bu nedenle de ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ifade etmektedir. Lezbiyen ve biseksüel kadınların görünmezlikleri toplumsal hayatta ayrımcılığa maruz kalmadıkları algısını yaratmakta, yok sayılma ve kendini gizleme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Oysa katılımcıların cinsel yönelimlerini ifade ettikleri alanlarda ayrımcılıkla karşılaştıkları gözlenmektedir. Bu alanlar okul, sokak veya bar olabilmektedir. Katılımcılar

arasında, cinsel yönelimleri/cinsiyet kimlikleri hakkında açık davrandıklarında ayrımcılığa maruz kalacakları endişesini taşıyanlar mevcuttur.

Elinizdeki rapor, Türkiye’de yaşayan lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüellerin karşı karşıya kaldıkları ayrımcı uygulamaları, ayrımcılığı yasaklayan veya ayrımcılık içeren mevzuatı, hükümetin bu konuyla ilgili eylem ve politikalarını ve devam eden veya sonuçlanan idari ve yasal süreçleri içermektedir. LGBTT bireylerin yaşadıkları ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri, Türkiye’deki hemen hemen tüm LGBTT örgütlerinin bir araya gelerek oluşturdukları LGBTT Hakları Platformu¹⁶ tarafından 2007 yılından beri raporlaştırılmakta ve kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Ancak Platform faaliyetlerine Mart 2010’da ara verme kararı almıştır. Bu çalışmalar dışında, LGBTT örgütleri tarafından Adaletin LGBTT Hali ve Yogyakarta¹⁷ Işığında Anayasa Raporu gibi çalışmalar da gerçekleştirilmiştir.

Her yıl Kaos GL tarafından düzenlenen Homofobi Karşısı Buluşma, Lambdaistanbul tarafından düzenlenen Onur Haftası Etkinlikleri ve Siyah Pembe Üçgen tarafından düzenlenen Baki Koşar Nefret Suçları ile Mücadele Haftası LGBTT politikalarının tartışıldığı gelenekselleşen etkinliklere dönüşmüşlerdir. Bu etkinliklerin organizasyonu sırasında LGBTT örgütleri kamu otoriteleri, yerel yönetimler, üniversite yönetimleri ve özel müesseselerle sorun yaşayabilmektedirler.

LGBTT Hakları Platformu, LGBTT bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği ve devletin yeterli korumayı hem yasal düzeyde hem de uygulama düzeyinde sağlamadığını belirterek bir dizi önlem alınmasını talep etmektedir. Bunların başlıcaları Anayasa’nın 10. maddesine “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği” ibarelerinin eklenmesi, ayrımcılığa karşı yasa çıkarılması ve yasalarda ayrımcılığı düzenleyen maddelere “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği” ibarelerinin eklenmesidir.¹⁸

TANIMLAR

Aşağıda yer alan tanımlar *Eğitimde Cinsel Kimlik Ayrımcılığına Son*¹⁹ adlı kitaptan ve Vikipedi LGBT Portalı’ndan²⁰ yararlanılarak hazırlanmıştır.²¹

Biseksüel (*bisexual*): Duygusal ve/veya cinsel açıdan her iki cinse yönelebilen/ilgi duyan kadın veya erkeği ifade eder. Biseksüel bir kimse her iki cinse de aynı ölçüde ilgi duymayabilir ve bu ilginin derecesi zaman içinde değişebilir.

Cinsel kimlik (*sexual identity*): Cinsel kimlik, cinselliğin biyolojik yönüdür. Kişinin biyolojik olarak cinsel özelliklerini yansıtır. Bunlar kromozomlar, cinsel hormonlar, dış ve iç cinsel organlar, üreme hücrelerinin geliştiği dokular ve ikincil cinsiyet özellikleridir.

¹⁶ LGBTT Hakları Platformu’nu oluşturan örgütler: Kaos GL Derneği, Siyah Pembe Üçgen İzmir LGBTT Derneği, Lambdaistanbul LGBTT Derneği, MorEL LGBTT Oluşumu, Pembe Hayat LGBTT Derneği ve Hevjin LGBTT Diyarbakır Oluşumu.

¹⁷ Yogyakarta Prensipleri, 2006 yılında Endonezya’nın Yogyakarta kentinde bir araya gelen uluslararası insan hakları uzmanlarının, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ayrımcılığını ortadan kaldırmak amacıyla devletlere tavsiye niteliğinde hazırlamış oldukları kılavuz prensiplerdir. Ayrıntılı bilgi için bakınız

www.ktiyv.org/documents/tr/toplumsal%20cinsiyet%20sunum%20hazir.pdf ve

www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=879621 (erişim: 04.11.2010).

¹⁸ Yasemin Öz, *Ayrımcılık ve Eşitsizliğin Kanıtı: Anayasa Taslağı*, Kaos GL, 24.08.2010,

www.kaosgl.org/icerik/ayrimcilik_ve_esitsizligin_kaniti_anayasa_taslagi (erişim: 04.11.2010).

¹⁹ Seçin Tuncel, *Eğitimde Cinsel Yönelim Ayrımcılığına Son!!!: Rapor Kitabı*, Kaos GL, Ankara, Mart 2010, s. 103-109, <http://tema.tog.org.tr/dosyalar/egitimde%20cinsel%20kimlik%20son-pdf%20hali.pdf> (erişim: 04.11.2010).

²⁰ Bakınız <http://tr.wikipedia.org/wiki/Portal:LGBT> (erişim: 04.11.2010).

²¹ Tanımlar, alfabetik olarak sıralanmıştır.

Cinsiyet (sex): Bir kişinin biyolojik veya genetik özelliklerini ifade eden kavram, tüm canlılarda erkek ve dişileri ayırt etme olanağı veren bedensel özelliklerin tümü olarak da tanımlanmaktadır. Kişinin cinsel/genital organları (penis, testisler, vajina, göğüsler), yumurta veya sperm üretebilme, doğum yapabilme ve emzirebilme yetileri vb. kadın ve erkek olma durumunu belirler.

Cinsiyet kimliği (gender identity): Kişinin biyolojik cinsiyetini değil kendisini ait hissettiği cinsiyete ilişkin kimliğini ifade eder. Kişinin kendini kadın ya da erkek hissettiği, kendi cinsiyetini nasıl algıladığıdır. Örneğin bir kişi biyolojik olarak erkek olabilir, ancak kendisini kadın gibi hissedebilir. Bu durumda biyolojik cinsiyeti erkek, ancak cinsiyet kimliği kadındır.

Cinsiyet rolü (gender role): Bir kültürde belli bir cinsiyet için kabul edilen ve geçerli sayılan davranış biçimleridir. Toplumsal cinsiyetin bir parçasıdır ve kişinin kendisini erkek veya kadın konumunda göstermek için yaptığı ve söylediği şeylerin tümü olarak tanımlanmaktadır.

Cinsel yönelim (sexual orientation): Kişinin cinsel dürtülerinin hangi cinse yönlendiğini belirler. Belli bir cinsiyetteki bireye karşı süregelen duygusal ve cinsel çekim olarak tanımlanabilir. Heteroseksüellik, eşcinsellik, biseksüellik gibi.

Eşcinsel (homosexual): Duygusal ve/veya cinsel açıdan hemcinsine yönelen/ilgi duyan kadın veya erkeği ifade eder.

Eşcinsellik tarihte uzun bir dönem boyunca bilim çevrelerinin yapmış oldukları tanımlamalarda dahi cinsel kimlik bozukluğu, hastalık, sapıklık gibi olumsuz şekillerde ifade edilmiştir. Eşcinselliğin hastalık sınıflandırmalarından tamamen çıkarılması kademeli olarak gerçekleşmiştir. Amerikan Psikiyatri Birliği, 1952 yılında Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-I’de (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – DSM*) eşcinselliği sosyopatik kişilik bozukluğu kategorisinde değerlendirirken, *DSM-II*’de (1968) cinsel sapma olarak sınıflandırmıştır. 1970’lerde dile getirilmeye başlanan karşıt görüşlerin etkisiyle 1973 yılında *DSM-II*’de eşcinsellik kategorisi yerini cinsel yönelim bozukluğu kategorisine, bu kategori de *DSM-III*’de (1980) yerini egodistonik eşcinsellik kategorisine bırakmıştır. *DSM-III-R*’de (1987) eşcinselliğin ruhsal bozukluk olarak tanımlanması anlayışı tamamen terk edilmiştir.²² Dünya Sağlık Örgütü de (WHO) 17 Mayıs 1990 tarihinde eşcinselliği hastalıklar listesinden çıkarmış, 1992 yılında bu karar Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması (*International Classification of Diseases-ICD*) listesine resmen kaydedilmiş ve 1994 yılından itibaren de WHO üyesi tüm ülkeler bu yeni sınıflandırmayı kullanmaya başlamıştır.²³ Türkiye’de ruhsal hastalıkların teşhis ve tanımlanmasında ruh hekimleri tarafından *DSM* kriterleri esas alınmaktadır.

Gey (gay): Erkek eşcinsel. 1999’da Türkiyeli Eşcinseller Buluşması sonrasında “gay” kelimesi Türkçeleştirilerek “gey” olarak kullanılmaya başlanmıştır. Eylül 2006’da Türk Dil Kurumu (TDK) elektronik sözlüğüne “gey” kelimesinin karşılığı erkek eşcinsel olarak geçmiştir.

Heteroseksizm (heterosexism): Heteroseksüelliğin yegâne cinsel yönelim olduğunu ileri süren, diğer cinsel yönelimleri yok sayan, baskılayan ya da aşağılayan ideoloji. Heteroseksizm, heteroseksüelliğe ayrıcalıklı rol atfedilen, çok çeşitli toplumsal pratikleri (dilbilimselden fiziksele kamusal ve özel alanda açık ve üstü kapalı olarak) anlatan bir terimdir.

²² Koray Başar, Mahmut Şefik Nil ve Seven Kaptan, “Eşcinsellikle İlgili Yaygın Yanlışlar, Bilimsel Doğrular”, *Homofobi Kimin Meselesi? Anti-Homofobi Kitabı / 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Kaos GL, Ankara, Ağustos 2010, s. 70-71.

²³ Hakan Ataman, “Homofobi Bir Hastalık Mı?”, *a.g.e.*, s. 115.

Heteroseksüel (*heterosexual*): Duygusal ve/veya cinsel açıdan karşı cinse yönelen/ilgi duyan kadın veya erkeği ifade eder.

Homofobi (*homophobia*): Eşcinsellere ya da eşcinselliğe karşı duyulan nefret, korku ya da hoşnutsuzluktur. Geniş manası ile diğer cinsel yönelimlere sahip olan LGBTT kişileri de içerir. Sıfat olarak, homofobik şeklinde kullanılır.

Karşıt giysicilik/tra(ns)vestizm (*transvestism*): Geçici olarak karşı cinsten biri gibi yaşamak için o cinse ait giysilerin giyilmesidir. Daha kalıcı bir cinsiyet değişikliği özlemi veya bununla ilgili hormonal/cerrahi tedavi isteği yoktur. Bu terim Avrupa'da kullanılan "crossdresser" kavramına denk düşer ama ülkemizde daha çok transseksüellikle karıştırılmaktadır. Halk arasında travesti dendiğinde daha çok kadın kılığındaki erkekler akla gelse de travesti kelimesi aslında hem erkek hem de kadın için geçerlidir yani erkek kılığındaki kadınlar için de kullanılır.

Lezbiyen (*lesbian*): Kadın eşcinsel. M.Ö. 6. yüzyılda Lesbos Adası'nda (Midilli) yaşayan Yunan kadın şair Sappho'nun Afrodite'ye âşık olduğu için lezbiyen olduğu iddia edilmiştir. Bu nedenle "lezbiyen" kelimesinin "Lesbos" kelimesinden geldiği varsayılır.

Queer: Aslen "tuhaf", "acayip" anlamına gelen *queer* sözcüğü ilk kez 20. yüzyılda "ibne" anlamında kullanılmıştır. Başlangıçta heteroseksüeller tarafından hakaret ve aşağılama amacıyla kullanılan sözcük zamanla eşcinseller tarafından benimsenmiş ve negatif anlamından sıyrılmıştır. Günümüzde eşcinsel hakları gibi konularda yaygın olarak eşcinsel anlamında kullanılır ve herhangi bir hakaret anlamı içermez. Bir sıfat olan *queer* zamanla ad halini almıştır.

Toplumsal cinsiyet (*gender*): 1970'lerde feminizmin yükselişiyle kadın hareketinin geliştirdiği bir kavramdır. Farklı kültürlerde, farklı tarihsel zamanlarda ve farklı coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumluluklar bütünüdür. İnsanlar arasındaki cinsiyet farkı bir eşitsizlik yaratmamaktadır. Ancak, kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlulukları kadın erkek arasında eşitsizliğe ve ayrımcılığa sebep olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler hakkında genel olarak kabul edilen görüş ve beklentiler, normlar bütünü olarak da tanımlanabilir. Bu tanım, tipik olarak kadınlara ya da erkeklere ait olduğu kabul edilen özellikler ve beceriler ile değişik durumlarda kadınlardan ve erkeklerden genellikle beklenen davranış biçimlerini de içerir. Her iki cinse ait bu tür özellikler aile, arkadaşlar, dini ve kültürel öğretilerin yanı sıra okul, işyeri ve basın-yayın organlarının etkileri ile şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin toplum içindeki farklı rollerini, sosyal konumlarını, ekonomik ve politik güçlerini yansıtır ve aynı zamanda tüm bunları etkiler.

Cinsiyet biyolojik varlığımızın bir sonucu iken, toplumsal cinsiyet doğumdan önceki süreçle başlayan ve ölümle son bulan bir kavramdır. Örneğin; bebekler daha doğmadan kız çocukları için pembe ve erkek çocukları için mavi kıyafetler hazırlanır. Çocuklukta ise kızlara bebek alınırken, erkek çocuklara kamyon, araba, tabanca, top vb. oyuncaklar alınır.

Yetişkinlikte durum biraz daha farklılaşır ve toplumsal cinsiyet kendini sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla belli eder. Kadınlar evde, özel alanda kapalı kalırken erkekler ev dışında, iş hayatında ve sosyal hayatta kendilerini gösterirler. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için bireylerin cinsiyetleri nedeni ile fırsatları kullanmada, kaynaklardan yararlanmada, hizmetlere ulaşmada ayrımcılığa maruz kalmayacağı bir ortam oluşturulmalıdır. Kadın ve erkek arasında sorumlulukların, görevlerin, rollerin ve gelirin dağılımında adalet ve hakkaniyet olmalıdır. Toplumsal cinsiyet normları yalnızca kadın ve erkek rolleri üzerinden değil, heteroseksüel kadın ve erkek rollerinin diğer cinsiyet kimlikleri üzerinde iktidar kurması üzerinden de şekillenmiştir.

Transcinsiyet (*transgender*): İngilizce bir tanımlama olup Türkçedeki travesti ve transseksüel tanımlamalarının ikisini de kapsar. LGBT kısaltmasındaki “T” harfi, transcinsiyet anlamında kullanılır.

Transseksüalizm (*transsexualism*): Karşı cinsin bir üyesi olarak yaşama ve kabul edilme isteğinin varlığıdır.

Transseksüel (*transsexual*): Kendisini karşı cinse ait hisseden veya karşı cinse benzeme isteği duyan kişilere transseksüel denir. Hem erkek hem de kadın için geçerlidir. Yani kişi erkek olduğu halde kadın, kadın olduğu halde erkek olmayı isteyebilir. Kişi sıklıkla kendi cinsiyetinden rahatsızlık duyar ya da bunun uygun olmadığını düşünür ve bedeninin seçtiği cinsiyete uygun hale gelmesi için hormonal ve/veya cerrahi tedavi görmek ister veya görmüştür.

Transseksüellik halen ruhsal bozukluklar sınıflandırmasında cinsel kimlik bozukluğu olarak yer almaktadır ancak hazırlığı devam eden *DSM-V*'de bu kategori gözden geçirilmektedir. Trans Kimliklerin Hastalık Tanımından Çıkarılması Uluslararası Ağı (*International Network for Trans Despathologization*), 2007 yılından beri tüm dünyada değişik şehirlerde gerçekleştirdiği eşzamanlı gösteriler ile cinsel kimlik bozuklukları kategorisinde bulunan transseksüelliğin hastalık tanımından çıkarılmasını, 2013'te yenilenecek *DSM*'de ve 2014'te yenilenecek *ICD*'de yani teşhis kılavuzlarında transların yer almamasını ve trans kişilerin sağlık haklarının güvence altına alınmasını talep etmektedir.²⁴ Türkiye'de ruhsal hastalıkların teşhis ve tanımlanmasında ruh hekimleri tarafından *DSM* kriterleri esas alınmaktadır.

Travesti (*transvestite*): Travestilik sadece öteki cinsiyet gibi giyinmektir ve herhangi bir cinsiyet kimliği değildir. Kadın gibi giyinen bir erkek travesti hâlâ kendisini erkek olarak tanımlayabilir. Travestilik herhangi bir cinsel yönelim de değildir. Bu yüzden bir travesti heteroseksüel, eşcinsel veya biseksüel olabilir.

YÖNTEM

İzleme ve raporlama çalışması hazırlanırken, 1 Ocak – 30 Haziran 2010 tarihleri arasında düzenli olarak günlük medya taraması yapılmıştır. Medyaya yansıyan ayrımcılık vakaları ile ilgili haberleri doğrulamak için gerek LGBTT örgütlerine gerek doğrudan mağdurlara ulaşmaya çalışılmış ve raporda doğruluğu tespit edilen vakalara yer verilmiştir.

Raporu hazırlayan araştırma ekibi oluşturulurken coğrafi çeşitlilik göz önünde bulundurulmuştur. Bunun yanında hali hazırda LGBTT örgütlerinin yürüttüğü izleme faaliyetleri takip edilmiş ve bu örgütlerin bilgi sahibi olduğu vakalar da raporun hazırlanmasında kullanılmıştır.

Mal ve hizmetlere erişim ve barınma hakkı ile ilgili olarak Ankara'da travesti ve transseksüel bireylere yönelik ayrımcılığı belgelemek, transcinsiyetli bireylerle yönelik 1 Ocak – 30 Haziran 2010 tarihleri arasında gerçekleşen ihlalleri kayıt altına almak için derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

İzleme ve raporlama çalışması sırasında bilgi edinme başvuruları yapılmıştır. Yapılan başvurulara verilen yanıtlardan yola çıkılarak, devletin bilgi edinme hakkı söz konusu olduğunda bilgi vermeme eğilimi gösterdiği ve bu anlamda insan hakları ihlallerinin, ayrımcılığın izlenmesi ve edinilen bilgilerin doğrulanması konusunda yardımcı olmadığı söylenebilir.²⁵ Bu süreçte Adalet Bakanlığı'na, Milli Eğitim Bakanlığı'na, Ulaştırma Bakanlığı'na, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na ve TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na, Diyanet İşleri Başkanlığı'na, Dernekler Dairesi Başkanlığı'na, Genelkurmay

²⁴ Trans Kimliklerin Hastalık Tanımından Çıkarılması Uluslararası Ağı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız www.stp2012.info/old/tr (erişim: 04.11.2010).

²⁵ Bilgi edinme başvurularına ve bu başvuruların sonuçlarına dair ayrıntılı bilgi içeren liste raporun ekinde (EK-2) yer almaktadır.

Başkanlığı'na, Yükseköğretim Kurulu'na (YÖK), Radyo Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) ve Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'na bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Ancak bilgi edinme başvurularının hiç birinin yanıtında başvuruda talep edilen verilere ulaşılamamıştır.

İzleme ve raporlama çalışmasının kapsadığı alanlarda, konu ile ilgili uluslararası insan hakları belgelerine ve ulusal mevzuata yer verilmiştir. Araştırmacılar, tüm mevzuatı incelemeye ve ilgili düzenlemelere raporda yer vermeye çalışmışsa da bu bölüm özel bir çalışma gerektirdiğinden tüketici bir sonucun ortaya çıkması mümkün olmamıştır.

İzleme ve raporlama çalışma sırasında karşılaşılan sorunlardan biri mağdurlara ulaşılamaması olmuştur. Raporun kapsadığı dönemden önceki süreçte, rapor kapsamında yer alan alanlarda mahkemelere yansımış ayrımcılık vakaları olmasına rağmen, rapor döneminde bazı alanlarda gerçekleşen ayrımcılık vakalarına ulaşılamamıştır. Ayrımcılık konusunun Türkiye'de çok bilinmiyor olması ve etkili yasal korumanın olmaması, mağdurların ayrımcı uygulamalara karşı mevcut yasal yollara başvuramamalarına hatta ayrımcı vakaları LGBTT örgütleriyle bile paylaşmamalarına neden olmaktadır. Bu durum LGBTT bireylerin sorunlarının ve uğradıkları ayrımcılığın görünmez olmasına yol açmakta, bu konudaki izleme ve raporlama faaliyetlerini güçleştirmektedir.

Yaşanılan bir diğer sıkıntı ise, devletin şeffaf davranmamasıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi bilgi edinme mekanizmasının etkin bir şekilde kullanılması devlet kurumları tarafından işlevsiz hale getirilmiştir. Bu nedenle LGBTT bireylere ilişkin devletin yaptığı ayrımcı uygulamalar konusunda bilgi edinmek zorlaşmış hatta engellenmiştir.

İzleme ve raporlama çalışmasında ele alınan alanlardan eğitim ve sağlık alanlarında, yukarıdaki yöntemler kullanılarak, ayrımcılık vakasına ulaşılamamıştır. Bu durum sözü edilen alanlarda ayrımcılık olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu alanlarda elde edilen veriler yukarıda bahsi geçen nedenlerin de etkisiyle bir duyumdan öteye gidemediği için rapora yansıtılmamıştır.

Ayrımcılıkla İlgili Mevzuat, Politikalar ve Vakalar

İSTİHDAM

Hukuki Düzenlemeler

Uluslararası Mevzuat

İstihdam alanında ayrımcılıkla ilgili düzenlemelerden biri, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 23. maddesidir. Maddeye göre “herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı” ile “herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı” vardır.

Konuyla ilgili bir diğer uluslararası belge ise Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'dir. Sözleşme çerçevesinde bireysel başvuru yolunu açacak bir Ek İhtiyari Protokol kabul edilmiş ancak henüz yürürlüğe girmemiştir. Türkiye bu Sözleşme'yi 2003 yılında onaylamış ancak Ek İhtiyari Protokol'ü imzalamamış ve onaylamamıştır. Sözleşme'nin 6. maddesi çalışma hakkını ve bu hakkın korunmasını düzenler. Taraf devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek için alacağı tedbirler, teknik ve mesleki rehberlik ile eğitim programlarını, bireyin temel siyasal ve ekonomik özgürlüklerini koruyan şartlar altında, düzenli şekilde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi ile tam ve üretken istihdamını sağlamaya yönelik politika ve teknikleri içermelidir. Ayrıca Sözleşme'nin 7. maddesiyle taraf devletler herkesin adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkını kabul eder. Bu hak özellikle ücret; güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları; herkese işyerinde uygun bir üst kademeye yükselmeye eşit olanak ve yükselmenin yalnızca kıdem ve yeterlilik esaslarına göre yapılması; dinlenme, boş zaman, çalışma saatlerinin makul ölçülerde sınırlandırılması, ücretli dönemsel tatiller ve resmi tatillerde ücret verilmesi konularını güvence altına alır.

Türkiye'nin taraf olduğu konu ile ilgili bir başka belge ise Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'dır. Türkiye, Şartı 2004 yılında imzalamış ve 2006 yılında onaylamıştır. Şart'ın Toplu Şikâyet Sistemi Öngören Ek Protokol'ü ise henüz Türkiye tarafından imzalanmamış ve onaylanmamıştır. Türkiye, Şart'ı onaylarken, 5. maddeye (örgütlenme hakkı), 6. maddeye (toplu sözleşme hakkı), 2. maddenin 3. paragrafına (yıllık asgari izin) ve 4. maddenin 1. paragrafına (ücret ve yeterli yaşam düzeyi) çekince koymuştur. Şartta düzenlenen haklar şunlardır: Çalışma hakkı; adil çalışma koşulları hakkı; güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakkı; adil bir ücret hakkı; örgütlenme hakkı; toplu pazarlık hakkı; çocukların ve gençlerin korunması hakkı; çalışan kadınların analığının korunması hakkı; mesleğe yöneltme hakkı; mesleki eğitim hakkı; sağlığın korunması hakkı; sosyal güvenlik hakkı; sosyal ve tıbbi yardım hakkı; sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı; engellilerin toplumsal yaşamda

bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı; ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı; çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı; diğer taraf devletlerin ülkelerinde gelir getirici bir iş edinme hakkı; çalışan göçmenlerin ve ailelerinin korunma ve yardım hakkı; istihdam ve meslek konularında cinsiyete dayalı ayırım yapılmaksızın fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkı; bilgilendirilme ve danışılma hakkı; çalışma koşullarının ve çalışma ortamının düzenlenmesine ve iyileştirilmesine katılma hakkı; yaşlıların sosyal korunma hakkı; iş akdinin sona erdiği durumlarda korunma hakkı; işverenlerinin iflası halinde çalışanların haklarının korunması hakkı; onurlu çalışma hakkı; ailevi sorumlulukları olan çalışanların fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkı; çalışanların temsilcilerinin işletmede korunma ve kolaylıklardan yararlanma hakkı; çalışanların toplu işten çıkarma sürecinde bilgilendirilme ve danışılma hakkı; toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı; konut hakkı.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nda ayrımcılık yasağı E maddesinde düzenlenmiş, maddede ayrımcılığın yasaklandığı nedenler ucu açık biçimde sayılmıştır. Madde metni şu şekildedir: “Bu Şartta yer alan haklardan yararlanma ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum ya da başka statüler gibi nedenlere dayanan hiçbir ayrımcılığa tâbi olmaksızın sağlanacaktır.”

Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa ilişkin oldukça yeni tarihli ve ayrıntılı bir tavsiye kararı bulunmaktadır. Ancak bilindiği gibi tavsiye kararları hukuken bağlayıcı metinler değildir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temellerinde Ayrımcılıkla Mücadeleye Dair Önlemler ile ilgili CM/Rec(2010)5 sayılı ve 31 Mart 2010 tarihli Tavsiye Kararı'na göre, üye devletler hem kamu sektöründe hem de özel sektörde iş ve meslek konularında cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temellerinde ayrımcılığa karşı etkili bir koruma sağlamak için uygun önlemlerin hayata geçirilmesini garanti altına almalıdır. Bu önlemler istihdama ve terfiye erişim koşullarını, işten çıkarma, ücret ve diğer çalışma koşullarını kapsamalı ayrıca taciz ve diğer mağdurlaştırma biçimlerinin önlenmesini, bunlarla mücadele edilmesini ve bu eylemlerin cezalandırılmasını da içermelidir. Transcinsiyetli (*transgender*) bireylerin cinsiyet geçmişlerinin veya eski adlarının işveren veya diğer çalışanlara gereksiz bir biçimde ifşasını önlemek için, istihdam uygulamaları çerçevesinde özellikle de iş başvurularında özel hayatın gizliliği haklarına dair etkin korunma sağlanmasına özellikle dikkat gösterilmelidir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecini tamamlamasıyla birlikte Türkiye açısından da bağlayıcı hale gelecek olan Avrupa Birliği Konseyi'nin İstihdam ve Meslekte Eşit Muameleye Dair Genel Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2000 tarihli ve 2000/78/EC sayılı Konsey Direktifi'nde ayrımcılık temelleri arasında cinsel yönelim de açıkça ifade edilmiştir. Direktif'in 1. maddesinde Direktif'in amacı “İşbu Direktifin amacı, istihdam ve meslek açısından din veya inanca, engelliliğe, yaşa veya cinsel yönelime dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için Üye Devletlerde eşit muamele ilkesini yürürlüğe koymak maksadıyla genel bir çerçeve oluşturmaktır.” şeklinde tanımlanmıştır. İstihdamda Eşitlik Direktifi özel olarak istihdam alanına yoğunlaşmaktadır.

İstihdamda Eşitlik Direktifi'nin 3. maddesi bazı istisnalar içermekle birlikte istihdama, serbest mesleğe ve mesleğe erişim; mesleki rehberlik, mesleki ve meslek içi eğitime erişim; işten çıkarma ve ücretler de dâhil olmak üzere istihdam ve çalışma koşullarında ve işçi, işveren örgütleri ile profesyonel örgütlere üyelik alanlarında koruma sağlamaktadır. Direktif'in 4. maddesinde ise farklı muamele yasağının istisnaları düzenlenmektedir. Bu maddeye göre farklı muamelenin hukuka uygun olması için, kişide aranılan niteliğin yürütülen işle ilgili gerçek ve belirleyici bir koşul teşkil etmesi, amacın meşru olması ve bu amaca varmak için ileri sürülen koşulun da orantılı olması gerektiği ifade edilmiştir.

İstihdamda Eşitlik Direktifi özetle aşağıdaki konulara yer vermektedir:

- Din veya inanç, engellilik, yaş ve cinsel yönelimlerine bakılmaksızın, istihdam, işçi ve işveren örgütlerine üyelikte eşit muamele ilkesinin uygulanması;
- Doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı, tacizi, mağdurlaştırmayı ve ayrımcılık talimatını yasaklama;
- Uygulamada eşitliği gerçekleştirmek üzere geçici özel önlem alınmasına izin verilmesi;
- Ayrımcılık mağdurlarına, ayrımcılığa karşı uygun yaptırımları içeren yargısal veya idari usuller kapsamında başvuru hakkı tanınması;
- Din veya inanç, yaş, engellilik ve cinsel yönelim temellerinden birinin, gerçek ve belirleyici bir mesleki şart teşkil etmesi nedeniyle gerçekleşen muamele farklılığının ayrımcılık sayılmaması, bu yolla eşit muamele ilkesine sınırlı olarak istisna getirilmesi;
- Ayrımcılığa uğradığını iddia eden kişiyle, fiilden sorumlu olduğu iddia edilen kişi arasında ispat yükünün paylaşılması;
- İşverenlere, ilgili işin gerektirdiği nitelikleri taşıyan engelli kişilerin eğitim ve ücretli istihdama katılımlarını sağlamak için makul uyumlaştırma yükümlülüğü getirilmesi;
- Eşit muamele ilkesine sınırlı sayıda istisna getirilmesine izin verilmesi.

Ulusal Mevzuat

Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat

Anayasa'nın kamu hizmetine girmede ayrımcılığı yasaklayan 70. maddesi "Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez." hükmünü içermektedir.

İş Kanunu'nun eşit davranma ilkesine ilişkin 5. maddesinde iş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamayacağı hükmü yer almaktadır. İş sözleşmesinin feshinin geçerli nedene dayandırılması gerekliliği İş Kanunu'nun 18. maddesinde düzenlenmektedir. Aynı maddenin (d) bendinde ırk, renk, cinsiyet, medeni hal, aile yükümlülükleri, hamilelik, doğum, din, siyasi görüş ve benzeri nedenlerin fesih için geçerli bir sebep oluşturmayacağı belirtilmiştir. Ancak bu maddelere "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ibarelerinin eklenmemiş olması, LGBTT bireylerin ayrımcılığa karşı korumadan yeterince yararlanmasını engellemektedir. Madde metinlerinde yer alan "ve benzeri sebepler" ifadesinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini de kapsayacak şekilde kabul edilip edilmeyeceği ve bu şekilde uygulanıp uygulanmayacağı belirsizdir.

Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat

Çok sayıda kanunda yer alan ahlak, iffet, edep, utanç, terbiye, vakar vb. kavramların tanımlarının ve sınırlarının belirsiz olması LGBTT bireylerin aleyhine yorum yapılması ve bu bireylerin "ahlaksız" olarak etiketlenmesi riskini ortaya çıkarmakta, bu durum da işe alınmama veya meslekten/işten çıkarılma yaptırımına maruz kalma riski doğurmaktadır. Mevzuatta yer alan bu düzenlemelere Askeri Ceza Kanunu'nun disiplin tecavüzü ve kabahat başlıklı 162. maddesinde yer alan "askeri terbiye"; Askeri Hâkimler Kanunu'nun askeri hâkim ve askeri savcı olmak için aranan genel şartları düzenleyen 1. maddesindeki "ahlak yönünden kötü hali bulunmadığı", aynı Kanun'un 21. maddesindeki "ahlaki durum" ve Silahlı Kuvvetlerden ayrılmada yapılacak işlemlere dair 22. maddesindeki "ahlaki durum" ve "ahlak dışı hareket"; Askeri Yargıtay Kanunu'nun emeklilik başlıklı 40. maddesinde yer alan "ahlaki durum"; Avukatlık Kanunu'nun 17. maddesinde ve 24. maddesinde yer alan "ahlaki durumu";

Devlet Memurları Kanunu'nun disiplin cezalarını düzenleyen 125. maddesindeki “devlet memuru vakarına yakışmayan tutum ve davranış”, “genel ahlak ve edep dışı davranış”, “yüz kızartıcı ve utanç verici hareket” ve “itibar”; Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun adaylar hakkındaki 11. maddesinde ve derece yükselmelerine dair 21. maddesinde yer alan “ahlaki gidiş”; İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun'un meslekten çıkarmaya ilişkin 27. maddesindeki “iffetsizlik”; Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 17. ve 39. maddelerinde yer alan “ahlaki hal”, “ahlak”, “iyi ahlaklı olmak”; Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu'nun yedek subay yetiştirilmesi başlıklı 3. maddesindeki “ahlaki nedenler”, 8. maddesinde yer alan “ahlaki durum” ifadeleri örnek gösterilebilir.

Mevzuatta benzer ifadeleri içeren çok sayıda yönetmelik de mevcuttur. Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği, Adli Tıp Kurumu Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği, Astsubay Sicil Yönetmeliği, Türk Silahlı Kuvvetlerinde Görevli Devlet Memurları Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği, Adalet Bakanlığı Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği, Askeri Hâkim Adaylarının Seçimi ve Yetiştirilmesi Hakkında Yönetmelik ve Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği bu ifadelerin yer aldığı yönetmeliklerden sadece birkaç tanesidir.

Ayrımcı Mevzuat

Askeri Ceza Kanunu'nun iffetsiz bir kimse ile evlenen veya böyle bir kimse ile yaşayanlar başlıklı 153. maddesinin 2. fıkrasına göre “Bir kimseyle gayri tabii mukarenette bulunan yahut bu fiili kendisine rızasıyla yaptıran asker kişiler hakkında, fiilleri başka bir suç oluştursa bile, ayrıca Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarma cezası, erbaşlar için rütbenin geri alınması cezası verilir.” Gayri tabii mukarenet, doğal olmayan cinsel ilişki anlamına gelmektedir. Maddenin lafzından anlaşıldığı ve uygulamada görüldüğü üzere bu kavramla eşcinsel ilişkiler kastedilmektedir. Eşcinsel ilişkinin suç kabul edilmesi uluslararası insan hakları standartlarına aykırıdır ve ayrımcılık yasağının ihlalidir.

Maddede eşcinsel ilişkide “aktif-pasif” ayrımı yapıldığı, bunun uygulamaya da yansdığı görülmektedir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) 1. Dairesi'nin konu ile ilgili bir kararına göre; “...sarığın kıtadaki erle pasif suretle gayri tabii mukarenet eyleminin sabit görülerek...”²⁶ davacının TSK'dan ayırma işlemine tabi tutulmasında hukuka aykırı bir durum yoktur.

AYİM'nin benzer bir başka kararında davacı vekili; “...davacının bir askeri öğrenci ile alenen cinsi münasebette bulunduğu şeklindeki iddianın, hazırlıkta baskıya dayalı şekilde alınmış ifadelerle dayandırıldığını ... ayrıca GATA K.lığınca verilen raporda da herhangi bir livata halinin saptanmadığının belirtildiğini, yargılama sonuçlanmadan tesis edilen işlemin hukuka aykırılıkla sakatlandığını belirterek iptalini ve öncelikle yürütmenin durdurulmasını talep ve dava etmiştir.” Ancak Mahkeme; “Davacıya yüklenen ve sonuçta bir bölümü kesinleşen ‘gayri tabii mukarenet’ ve ‘alenen cinsi münasebette bulunmak’ gibi suçların yüzkızartıcı, disiplin bozucu ve Silahlı Kuvvetlerin itibarını sarsacak şekilde ahlâk dışı bir hareket teşkil ettiği kuşkusuzdur. Üstelik davacının bu fiilleri bir askeri okulda öğrencisi olan bir kişi vasıtasıyla işlemiş olması, onun ahlâki değerlerindeki zaafı da açıkça ortaya koyduğundan; bu fiillerin Silahlı Kuvvetler disiplininde yarattığı zaaf çok büyük olup, vahim boyutlardadır.” gerekçesi ile dava konusu TSK'dan ayırma işleminin tesisinde tam bir hukuki

²⁶ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, E. 1993/569, K. 1993/1180 ve Karar tarihi: 28.12.1993, www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=290&ctg=000002000002000001 (erişim: 04.11.2010).

isabet görüldüğünü ve aksi yöndeki beyanlara itibar etmediğini belirterek davayı reddetmiştir.²⁷

AYİM 1. Dairesi, gayri tabii mukarenete dair ceza yargılaması bitmeksizin gerçekleştirilen TSK'dan ayırma işlemine karşı açılan bir davada; "Davacının yargılamasının henüz sonuçlanmadığı ortadadır. Ceza yargısının kararlarını değerlendirmek mümkün değilse ve suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamazsa da, ceza yargısına neden olan eylemleri karar veya dava dosyasının içerisinden tesbit etmek mümkündür. Ayrıca ceza yargısının, kendi usulüne göre (suçun oluşumu için) bazı unsurların eksikliği veya yokluğu nedeniyle eylemin suç teşkil ettiği veya etmediği sonucuna varması, bu eylemlerin TSK.'nin disiplin anlayışını ve toplumdaki itibarını sarsmadığı anlamına da gelmemektedir. Dolayısıyla davacı hakkındaki ceza yargısı bekletici ön mesele olarak kabul edilmeyip, sonucu ne olursa olsun tesbit edilen fiil nedeniyle TSK.'nin disiplini sarsılmışsa, idare elbette disiplinsizlik nedeniyle ayırma işlemi tesis edebilecektir. Zira eğer işlenen fiil idare ajanının kamu hizmetinden hemen ayıklanmasını gerektiriyor ise bu takdirde yargılama sonucunu beklemek hukuki ve hizmet gerekleri yönünden doğru bir davranış biçimi olmayacaktır. Şu halde, her somut olayda idarece, kişi yararı-kamu yararı dengesini gözetken, kamu görevinin niteliğini dikkate alan bir takdir yetkisi kullanılmak durumundadır."²⁸ gerekçesiyle işlemin hukuka ve yasal düzenlemelere uygun olduğu sonuç ve kararına ulaşmıştır. Burada dikkat çeken husus, Mahkeme'nin verdiği bu kararlar gayri tabii mukarenete ilişkin ceza yargılaması devam ederken TSK'dan ayırma işlemi hukuka ve yasal düzenlemelere uygun bulmasına karşılık, ayırma işleminin dayandığı Uzman Erbaş Yönetmeliği'nin 13. madde 3. fıkrası bendinin "... ile soruşturma altında olanlar veya yargılananların..." paragrafını iptal etmiş olmasıdır. Karar, gayri tabii mukarenetin her durum ve şartta cezalandırılması gerektiğine dair inancın uygulamaya hâkim olduğunu göstermektedir.

Gayri tabii mukarenet Askeri Ceza Kanunu dışında askeri kanunların ve yönetmeliklerin büyük bölümünde de yer almaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun 36. maddesinde lisansüstü öğrenim kıdemi verilebilmesi, Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun'un 4. ve 8. maddelerinde sözleşmeli subaylık ve astsubaylık ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanunu'nun 19. maddesinde yardımcı doçentliğe atanma için aranan şartlar arasında gayri tabii mukarenetten mahkûm olmamak yer almaktadır. Aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun'un 13. maddesinde ve Uzman Erbaş Kanunu'nun başarı gösteremeyenler ve ceza alanlar başlıklı 12. maddesinde sözleşmenin fesih nedenleri arasında gayri tabii mukarenetten mahkûm olmak yer almaktadır.

Gülhane Askeri Tıp Akademisi Yönetmeliği'nin 34. maddesinde yardımcı doçentliğe başvuruda ve atamada aranacak şartlar, 131. maddesinde Tıpta Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavlarına kabul edilme şartları ve 133. maddesinde düzenlenen tıpta yan dal uzmanlık eğitimi giriş sınavı başvurusunda aranacak şartlar arasında; Sözleşmeli Subay ve Astsubay Yönetmeliği'nin 6. maddesinde sözleşmeli subay adaylarında aranacak nitelikler ve 9. maddesinde sözleşmeli astsubay adaylarında aranacak nitelikler arasında; Türk Silahlı Kuvvetleri İzin Yönetmeliği'nin 24. maddesinde izin verilecek personelde aranacak şartlar arasında gayri tabii mukarenetten mahkûm olmamak koşulu bulunmaktadır. Gayri tabii mukarenetten mahkûm olanların Sözleşmeli Subay ve Astsubay Yönetmeliği'nin 15.

²⁷ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, E. 1998/888, K. 1999/482 ve Karar tarihi: 11.05.1999, http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=1316&ctg=000002000002000001 (erişim: 04.11.2010).

²⁸ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, E. 2003/156, K. 2003/443 ve Karar tarihi:18.03.2003, www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=3224&ctg=000002000002000006000008 (erişim: 04.11.2010).

maddesinde sözleşmelerinin feshedileceği, Uzman Erbaş Yönetmeliği'nin 13. maddesinde ise sözleşmeleri feshedilmek suretiyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nden ilişiklerinin kesileceği düzenlenmiştir.

Hükümetin Eylem ve Politikaları

İstihdam alanında hükümetin LGBTT bireylerin istihdamı konusunda özel bir programı bulunmamaktadır. Ancak medyaya yansıyan haberlerden edinilen bilgiye göre, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun, kamu kurumlarında etik inceleme yapmakla görevli denetçiler için hazırladığı yönetmelik taslağında, kamu görevlilerinin teftiş edilirken cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığına maruz kalmamalarını sağlamak için bir düzenleme getirme çalışması yapılmaktadır.²⁹

LGBTT bireylerin bir kısmı, özellikle transcinsiyetli bireyler devlet ve özel sektör tarafından önyargılar nedeniyle istihdam edilmedikleri için seks işçiliği yapmaya zorlanmaktadır.³⁰ Devletin bu kişilerin istihdama katılmasını sağlayan politikası bulunmamaktadır.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

İzleme ve raporlama çalışmasının gerçekleştirildiği 1 Ocak – 30 Haziran 2010 döneminde ortaya çıkarılan ayrımcılık vakaları daha önceki dönemlere nazaran az olmakla birlikte, anılan dönemden öncesinde LGBTT örgütleri tarafından izlenmiş pek çok vaka bulunmaktadır. Anılan döneme ilişkin vakalardan yargıya yansımış ve halen süren davalar aşağıda belirtilmiştir.

S.K. tarafından açılan cinsel yönelim nedeniyle işten çıkarılmaya ilişkin işe iade davası İstanbul 4. İş Mahkemesi'nin 2009/195 Esas ve 2009/295 Karar sayılı dosyasında davanın reddi ile hükme bağlanmıştır. Olayda davalı işveren, davacı S.K.'yi işten çıkarmasının haklı nedene dayandığını iddia etmekte ve bu iddiayı İş Kanunu'nun 25/2(g) bendinde yer alan işçinin izin almaksızın veya haklı sebebe dayanmaksızın işine devam etmemesi halinde işverenin haklı fesih imkânının bulunduğu kuralına dayandırmaktadır. S.K., işyeri müşterilerinden birinin kendisinin eşcinsel olduğuna dair müdürüne ihbarda bulunduğunu, bunun üzerine müdürünün de kendisine durumu anlatıp hemen yıllık izne çıkmasını istediğini, bunu takiben işten çıkartıldığını belirtmektedir. Davacı kararı temyiz etmiş olup, Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 2009/27672 Esas ve 2010/28528 Karar sayılı kararı ile yerel mahkemenin kararı bozulmuştur. Yargıtay'ın davayı bozma gerekçesi davacının iddialarına ilişkin yerel mahkemenin gerekli incelemeyi yapmamış olmasıdır.

Öğretmen A.Ş., eşcinsel olması nedeniyle memuriyetten çıkarılmıştır. Çorum İdare Mahkemesi'nde bu konuda açılmış bir dava bulunmaktadır. Yargılama sürmekte olup, A.Ş. tarafından bilgilerinin gizli tutulması talebi bulunduğundan bu raporda davaya ilişkin daha ayrıntılı bilgi vermek mümkün olmamıştır.

Bir başka olay İ.K.'nin cinsel yönelimi nedeniyle görev yerinin değiştirilmesine ilişkindir. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı'nda çalışan İ.K.'nin görev yeri 06.05.2009 tarihli işlem değiştirilmiştir. Davacı İ.K., görev değişikliğinin eşcinsel olması nedeniyle gerçekleştiği gerekçesiyle işlemin iptalini talep etmiştir. Mahkeme, davacının çalışma süresi olan 7 yılı doldurmadığı gibi görev yerinin değiştirilmesi için başkaca hiçbir neden bulunmadığından ve dava konusu işlemde yasanın amacına ve hizmet gereklerine

²⁹ Ali Erol, "Etik" Yetmez, Kanun Şart: Ayrımcılık, İş Kanununda Yasaklansın!, Kaos GL, 20.01.2010, www.kaosgl.org/icerik/%E2%80%9Cetik%E2%80%9D_yetmez_kanun_sart_ayrimcilik_kanununda_yasaklansin (erişim: 04.11.2010).

³⁰ Filiz Sasaoğlu, *Türk Toplumunda Demokrasinin Korunması ve İnsan Haklarının Geliştirilmesi Konusunda Toplumsal Aktörlerin İşbirliği Projesi: Seks İşçilerinin İnsan Hakları Araştırması*, İnsan Kaynağı Geliştirme Vakfı, Aralık 2005, www.kadinkapisi.org/kaynak/kadikoy_rapor_ayrintili_MC.doc (erişim: 04.11.2010).

uyarlık görülmediğinden yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir. İstanbul 8. İdare Mahkemesi'nin 2009/775 Esas sayılı dosyasında yargılama halen sürmektedir.

Polis memuru F.E. cinsel yönelimi nedeniyle memuriyetten çıkarılmıştır. F.E. İstanbul İdare Mahkemesi'nde işlemin iptalini talep etmiştir. Yargılama sürmekte olup, F.E. tarafından bilgilerinin gizli tutulması talebi bulunduğundan bu raporda davaya ilişkin daha ayrıntılı bilgi vermek mümkün olmamıştır.

EĞİTİM

Hukuki Düzenlemeler

Uluslararası Mevzuat

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 26. maddesine göre herkes eğitim hakkına sahiptir ve yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Ayrıca eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır.

Türkiye'nin de tarafı olduğu Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin 13. maddesi herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir.

Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa ilişkin oldukça yeni tarihli ve ayrıntılı bir tavsiye kararı bulunmaktadır. Ancak bilindiği gibi tavsiye kararları hukuken bağlayıcı metinler değildir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temellerinde Ayrımcılıkla Mücadeleye Dair Önlemler ile ilgili CM/Rec(2010)5 sayılı ve 31 Mart 2010 tarihli Tavsiye Kararı'na göre, üye ülkeler çocuğun yüksek yararını dikkate alarak, cinsel yönelim veya cinsiyet temelinde ayrımcılığa uğramaksızın eğitim hakkını etkin biçimde kullanmasını garanti etmek için eğitim personeline ve öğrencilere yönelik uygun yasal ve diğer önlemleri almalıdır. Bu önlemler özellikle, çocukların ve gençlerin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ile ilgili şiddet, vandallık, sosyal dışlanma ve diğer ayrımcı ve aşağılayıcı muameleden uzak ve güvenli bir ortamda eğitim görme hakkını korumayı içermelidir.

Aynı Tavsiye Kararı'nda çocuğun yüksek yararı dikkate alınarak, cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliği ne olursa olsun okullarda karşılıklı hoşgörü ve saygıyı teşvik etmek için her düzeyde uygun önlemlerin alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu önlemler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ile ilgili tarafsız bilginin örneğin okul müfredatı ve eğitim materyallerinde yer almasını ve öğrencilere cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine göre yaşamasına olanak sağlayacak biçimde gerekli bilginin, desteğin ve korumanın sağlanmasını içermelidir. Üye devletler ayrıca, okullarda eşitlik ve güvenlik politikaları ve eylem planları oluşturabilir ve bunları hayata geçirebilir, ayrımcılık yasağı ile ilgili eğitime veya bu konuda desteğe ve öğretim araçlarına erişimi sağlayabilir. Bu tür önlemler ebeveynlerin çocuklarını eğitime haklarını dikkate almalıdır.

Ulusal Mevzuat

Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat

Türkiye hukukunda eğitim alanında ayrımcılığı yasaklayan temel düzenlemeler Anayasa'nın 42. maddesinde ve Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer almaktadır. Anayasa'nın 42. maddesi kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağını belirtir.

Millî Eğitim Temel Kanunu'nun Türk millî eğitiminin temel ilkeleri başlıklı ikinci bölümünde yer alan genellik ve eşitlik başlıklı 4. maddesi ve eğitim hakkı başlıklı 7. maddesi eğitim hakkı ve eğitimde ayrımcılığa dair düzenlemelerdir. Kanun'un 4. maddesine göre

“Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.” Bahsi geçen maddede sayılan ayrımcılık temelleri arasında cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık yer almamaktadır. Kanun’un 7. maddesi ilköğretim görmenin her Türk vatandaşının hakkı olduğunu düzenler.

Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat

Eğitime ilişkin mevzuatta özellikle de yönetmeliklerde ahlak, terbiye, iffet, vakar vb. ifadeler oldukça sık şekilde yer verilmektedir. Bu ifadeler, daha çok disiplin yönetmeliklerinde yer almaktadır. Bu kavramların tanımlarının ve sınırlarının belirsiz olması, eğitim kurumlarının işlemlerinde veya yargısal süreçlerde LGBTT bireylerin “ahlaksız” olarak etiketlenmesi ve okuldan uzaklaştırma vs. şekillerde cezalandırılması riskini doğurmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği’nin öğrencilerin uyacakları kurallar ve beklenen davranışlar başlıklı 5. maddesinde yer alan “ahlak ... bakımından dengeli”, aynı Yönetmeliğin disiplin cezasını gerektiren davranışlar başlıklı 12. maddesindeki “ahlak kuralları ile bağdaşmayan davranışlarda bulunmak ya da başkalarını bu gibi davranışlara kışkırtmak” ve Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği’nin 6. maddesindeki “öğrencilik sıfatının gerektirdiği vakara yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak” ifadeleri yukarıda açıklanan nedenlerle LGBTT bireyler açısından risk doğurmaktadır.

Keza, öğrencilerin yurttan ilişkisinin kesilmesine dair düzenlemeleri içeren üniversite yurt yönetmeliklerinde de bu ifadelerin pek çoğu yer almaktadır. Hacettepe, Harran, İstanbul Teknik, Karadeniz Teknik, Ordu, Rize, Sakarya, Trakya, Yıldız Teknik ve Zonguldak Karaelmas üniversitelerine ait öğrenci yurtları yönetmeliklerinde genel ahlak ve adaba aykırı davranışta bulunmak, iffete aykırı davranışlarda/hareketlerde bulunmak, ahlak kurallarına aykırı harekette bulunmak, yükseköğrenim öğrenciliği sıfat ve onurunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak ve genel ahlak kurallarına uymayan ve toplumu tahrik eden davranış ve eylemlerde bulunmak gibi ifadeler yer almaktadır. Ayrıca yönetmeliklerin bir bölümünde bu tarz hareketlerin sadece öğrenci yurdunun içerisinde değil öğrenci yurdu dışında gerçekleştirilmesi de yurttan kesin çıkarılma nedeni olarak kabul edilmiştir.

Aşağıda yer alan ayrımcı mevzuat bölümünde görüleceği gibi askeri kurumlara eşcinsel bireylerin girişi kabul edilmemekte, görev veya eğitim sırasında eşcinsel olan kişiler tespit edildiğinde de bu kişiler kurumdan çıkarılmaktadır. Kişinin eşcinsel olduğu ispatlanamasa dahi aşağıda örnek olarak verdiğimiz Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanunu’nda olduğu gibi farklı kanunlarda da öğrencilikten veya görevden çıkarmaya veya ayırmaya varan yaptırımlara neden olan filler ve haller arasında “genel ahlak”, “edep”, “yüz kızartıcı”, “utanç verici”, “itibar”, “onur” ve “şeref” gibi içeriğinin ne şekilde doldurulacağı belirsiz pek çok kavram yer almaktadır. Bu kavramların kanunlarda yer alması LGBTT bireyler için ayrımcılığa maruz kalma riski doğurmaktadır.

Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanunu’nun disiplin hükümlerini düzenleyen 45. maddesinde tıp fakültesi öğrencileri hariç olmak üzere, lisans düzeyindeki diğer yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere uygulanacak disiplin cezaları ve ceza uygulanacak fiil ve haller belirtilmiştir. Maddeye göre öğrencilik sıfatına yakışmayan tutum ve davranışlarda bulunmak uyarma cezasını; genel ahlak ve edep dışı davranışlarda bulunmak kınama cezasını; genel ahlaka aykırı, edep dışı, yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak ve Türk Silahlı Kuvvetleri öğrenciliği sıfatına, itibar, onur ve şerefine aykırı davranışlarda bulunmak öğrencinin, bir daha hiçbir şekilde askeri yükseköğretim kurumlarına alınmamak üzere öğrencilikten çıkarılmasını gerektirir.

Ayrımcı Mevzuat

Askeri kanun ve yönetmeliklerin büyük bölümünde yer alan homoseksüellik ve gayri tabii mukarenet³¹ ifadeleri ile eşcinsellik öğrenim hakkına ilişkin açık bir engel olarak tanımlanmıştır. Bu düzenlemeler, eşcinseller aleyhine açıkça ayrımcılık içeren düzenlemelerdir.

Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanunu'nun 131. maddesinde tıpta uzmanlık eğitimi giriş sınavlarına kabul edilme şartları ve 133. maddesinde düzenlenen tıpta yan dal uzmanlık eğitimi giriş sınavı başvurusunda aranan şartlar arasında, Harp Akademileri Kanunu'nun giriş engel halleri düzenleyen 11. maddesinde, Astsubay Meslek Yüksek Okulları Yönetmeliği'nin giriş şartlarını düzenleyen 44. maddesinde, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin başvuru şartlarına dair 39. maddesinde, Türk Silahlı Kuvvetleri Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin başvuru koşullarını düzenleyen 8. maddesinde, Harp Akademileri Yönetmeliği'nin giriş engel haller başlıklı 38. maddesinde ve Harp Okulları Yönetmeliği'nin harp okullarına giriş koşullarına ilişkin 44. maddesinde de benzer şekilde gayri tabii mukarenetten mahkûm olmamak şartı yer almaktadır.

Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanunu'nun disiplin hükümlerini düzenleyen 45. maddesinde yükseköğretim kurumundan çıkarma nedenleri arasında gayri tabii mukarenetten mahkûm olmak yer almaktadır. Harp Okulları Yönetmeliği'nin disiplin nedeniyle okuldan çıkarmaya ilişkin 61. maddesinde ahlaka aykırı davranışlarda bulunduğu tespit edilenlerin okuldan çıkarılacağı düzenlenmiştir. Maddede, ahlaka aykırı davranışlarla homoseksüellik, gayri tabii mukarenet ve benzeri davranışların kastedildiği belirtilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen kanunların ve yönetmeliklerin bir bölümünde sadece kişinin kendisinin değil annesinin, babasının, kardeşlerinin ve velisinin de gayri tabii mukarenetten mahkûmiyetinin bulunmasının ilgili kanun veya yönetmelikte belirtilen kurumlara giriş engel hal oluşturduğu veya çıkarılma nedeni olduğu düzenlenmiştir. Ayrıca örneğin Türk Silahlı Kuvvetleri Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin başvuru koşullarını düzenleyen 8. maddesinde cezaları ertelenmiş, para cezasına çevrilmiş, genel veya özel af kanunları kapsamına girmiş, hükümlülüklerine ilişkin kayıtları adli sicilden çıkarılmış olursa bile gayri tabii mukarenetten mahkûm olanların lisansüstü eğitime kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.

Hükümetin Eylem ve Politikaları

Eğitim alanında, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele ekseninde bir eylem ve politikaya rastlanılmamıştır. Araştırmacılar izleme ve raporlama çalışması süresince eriştikleri ve kullandıkları kaynaklarda bu konuyla ilgili olarak hükümetin herhangi bir eylem ve politikasına dair bir veriye rastlamamıştır.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

İzleme ve raporlama yapılan dönemde eğitim alanında gerçekleşmiş, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde herhangi bir ayrımcı vakaya rastlanmamıştır. Ancak bu durum bu alanda herhangi bir ayrımcılık yaşanmadığı anlamına gelmemektedir. Araştırmacılar izleme ve raporlama çalışması süresince taradıkları bilgi kaynaklarında eğitim alanında yaşanmış ayrımcı vakalara ilişkin herhangi bir veriye rastlamamıştır.³²

³¹ Gayri tabii mukarenet kavramının içeriği ve uygulamada nasıl algılandığına ilişkin ayrıntılı bilgi için raporun İstihdam başlığı altında yer alan Ayrımcı Mevzuat bölümüne bakınız.

³² Eğitim alanında LGBTT bireylere yönelik ayrımcılığa ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız Seçin Tuncel, *Eğitimde Cinsel Kimlik Ayrımcılığına Son!!! Rapor Kitabı*, Kaos GL, Ankara, Mart 2010.

SAĞLIK HİZMETLERİ

Hukuki Düzenlemeler

Uluslararası Mevzuat

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 25. maddesinde, herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı olduğu ve herkesin işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahip olduğu düzenlenmektedir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12. maddesinde taraf devletler, herkesin, ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını kabul ederler düzenlemesi yer almaktadır. Aynı maddede, taraf devletlerin bu hakkın tam olarak kullanılmasını sağlamak için alacakları tedbirlerin yönelik olduğu amaçlar arasında hastalık durumunda herkese tıbbi hizmet ve tıbbi bakım sağlayacak koşulların yaratılması da yer almaktadır.

Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa ilişkin oldukça yeni tarihli ve ayrıntılı bir tavsiye kararı bulunmaktadır. Ancak bilindiği gibi tavsiye kararları hukuken bağlayıcı metinler değildir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temellerinde Ayrımcılıkla Mücadeleye Dair Önlemler ile ilgili CM/Rec(2010)5 sayılı ve 31 Mart 2010 tarihli Tavsiye Kararı'na göre üye ülkeler, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa uğramaksızın erişilebilir en yüksek sağlık standardının etkin şekilde kullanımını sağlamak için uygun yasal ve diğer tedbirleri almalı, özellikle intiharı önleme tedbirleri, sağlık araştırmaları, tıbbi müfredat, eğitim kursları ve malzemelerini de içeren ulusal sağlık planlarının geliştirilmesinde ve sağlık hizmetlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi sırasında lezbiyen, gey, biseksüel ve transcinsiyetli kişilerin özel ihtiyaçlarını hesaba katmalıdır. Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü'nün standartları gereğince eşcinselliğin bir hastalık olarak sınıflandırılmasını önlemek için uygun tedbirler alınmalıdır.

Aynı Tavsiye Kararı'na göre, üye devletler transcinsiyetli kişilerin makul olmayan yükümlülüklerle tabi tutulmaksızın transcinsiyet sağlık hizmetleri alanında psikolojik, endokrinolojik ve cerrahi uzmanlığı içeren uygun cinsiyet değiştirme hizmetlerine etkin bir şekilde ulaşımını sağlamak için uygun tedbirleri almalı, hiç kimse rızası olmaksızın cinsiyet değiştirme işlemine maruz bırakılmamalıdır. Üye devletler cinsiyet değiştirme işlemlerinde sağlık sigortalarının karşıladığı masrafları sınırlayan tüm kararların hukuka uygun, nesnel ve orantılı olmasını sağlamak için uygun yasal ve diğer tedbirleri almalıdır.

Ulusal Mevzuat

Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat

Sağlık alanında ayrımcılığı yasaklayan somut bir düzenleme bulunmamaktadır ancak konuyla ilgili 01.08.1998 tarihli ve 23420 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Hasta Hakları Yönetmeliği bulunmaktadır. Yönetmeliğin 5. maddesi şu şekildedir: "Sağlık hizmetinin verilmesinde, hastaların, ırk, dil, din ve mezhep, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç ve ekonomik ve sosyal durumları ile sair farklılıkları dikkate alınmaz. Sağlık hizmetleri, herkesin kolayca ulaşabileceği şekilde planlanıp düzenlenir."

Hükümetin Eylem ve Politikaları

Sağlık alanında, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele ekseninde bir eylem ve politikaya rastlanılmamıştır. Araştırmacılar izleme ve raporlama

çalışması süresince eriştikleri ve kullandıkları kaynaklarda bu konuyla ilgili olarak hükümetin herhangi bir eylem ve politikasına dair bir veriye rastlamamıştır.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

İzleme ve raporlama yapılan dönemde sağlık alanında gerçekleşmiş, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde herhangi bir ayrımcı vakaya rastlanmamıştır. Ancak bu durum bu alanda herhangi bir ayrımcılık yaşanmadığı anlamına gelmemektedir. Araştırmacılar izleme ve raporlama çalışması süresince taradıkları bilgi kaynaklarında sağlık alanında yaşanmış ayrımcı vakalara ilişkin herhangi bir veriye rastlamamıştır.

BARINMA

Hukuki Düzenlemeler

Uluslararası Mevzuat

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 25. maddesinde, herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için konut hakkı olduğu ve herkesin işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahip olduğu düzenlenmektedir.

Konuyla ilgili bir diğer uluslararası belge ise Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'dir. Sözleşme'nin 11. maddesine göre taraf devletler, herkesin, yeterli beslenme, giyim ve konut da dâhil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf devletler bu hakkın gerçekleşmesini güvence altına almak için uygun tedbirler almalıdırlar.

Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa ilişkin oldukça yeni tarihli ve ayrıntılı bir tavsiye kararı bulunmaktadır. Ancak bilindiği gibi tavsiye kararları hukuken bağlayıcı metinler değildir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temellerinde Ayrımcılıkla Mücadeleye Dair Önlemler ile ilgili CM/Rec(2010)5 sayılı ve 31 Mart 2010 tarihli Tavsiye Kararı'na göre cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa uğramaksızın herkesin eşit ve etkili şekilde elverişli barınma olanaklarına erişimini sağlamak için tedbirler alınmalı, bu tür tedbirler emlak ve diğer mülklerin mülkiyetini edinmek ve muhafaza etmek için eşit hakları garanti altına almalı, özellikle ayrımcı tahliyelere karşı koruma sağlamayı amaçlamalıdır. Lezbiyen, gey, biseksüel ve transcinsiyetli kişilerin ve toplumdan ve aileleri tarafından dışlanmaları nedeniyle mağdur olma potansiyeli taşıyan gençlerin ve çocukların karşılaştıkları evsiz kalma riskine dikkat edilmeli, bu bağlamda ilgili sosyal hizmetler, ayırım gözetmeksizin ve her bireyin ihtiyaçlarını nesnel bir değerlendirme temelinde sağlanmalıdır.

Ulusal Mevzuat

Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat

Kat Mülkiyeti Kanunu'nun kat mülkiyetinin devri mecburiyetini düzenleyen 25. maddesi uyarınca "Kat maliklerinden biri bu kanuna göre kendisine düşen borçları ve yükümleri yerine getirmemek suretiyle diğer kat maliklerinin haklarını, onlar için çekilmez hale gelecek derecede ihlal ederse, onlar, o kat malikinin müstakil bölümü üzerindeki mülkiyet hakkının kendilerine devredilmesini hâkimden isteyebilirler." Aynı maddede, kat maliklerinden birinin "Kendi bağımsız bölümünü randevu evi veya kumarhane veya benzeri yer olarak kullanmak suretiyle ahlak ve adaba aykırı harekette bulunması" durumunda diğer

maliklerin haklarını çekilmez hale gelecek derecede ihlal ettiği her halde mevcut kabul edilmektedir. Bu madde, LGBTT kişilerin aleyhine yorumlanma, uygulanma ve dolayısıyla barınma hakkının ihlali tehlikesini içermektedir.

Hükümetin Eylem ve Politikaları

Barınma alanında, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele ekseninde bir eylem ve politikaya rastlanılmamıştır. Araştırmacılar izleme ve raporlama çalışması süresince eriştikleri ve kullandıkları kaynaklarda bu konuyla ilgili olarak hükümetin herhangi bir eylem ve politikasına dair bir veriye rastlamamıştır.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

Ankara'nın Eryaman, Esat ve Kurtuluş semtlerinde yaşayan travesti ve transseksüel kadınları bu semtleri terk etmeye zorlamak amacıyla evlerine ve kendilerine saldıran dört kişilik çete, Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2007/250 Esas ve 2008/246 Karar sayılı dosyasında yargılanmıştır. Mahkeme sanıkların örgüt kurmak suretiyle, sistematik ve önyargılı şekilde suç işlediklerine karar verip, dört sanığı çeşitli cezalara çarptırmıştır. Davanın temyiz incelemesi halen Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 2010/30949 Esas sayılı dosyası ile sürmektedir.

Raporlama sürecinde, Ankara'da üç vakaya ulaşılmıştır. Mağdurlar transseksüel B.K. ve gey B.S.'dir. Mağdurlar, Şubat - Mayıs 2010 tarihleri arasında ev kiralamak için yedi emlakçı ve üç ev sahibi ile görüşmüştür. İki emlakçı ve bir ev sahibi tarafından cinsel yönelimleri nedeniyle ev verilmeyeceği kendilerine açıkça belirtilmiştir. Mağdurlara neden yargıya başvurmadıkları sorulduğunda, ayrımcılıkla ilgili başvuruların mağdurun lehine sonuçlanmayacağını düşündükleri için başvurmadıklarını dile getirmişlerdir.³³

MAL ve HİZMETLERE ERİŞİM

Hukuki Düzenlemeler

Uluslararası Mevzuat

Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe giren Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 26. maddesinde, herkesin yasalar önünde eşit olduğu ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalarca eşit derecede korunacağı düzenlenmiştir. Bu bakımdan, yasaların her türlü ayırımı yasaklayacağı ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gibi, her bağlamda ayrımcılığa karşı eşit ve etkili korumayı temin edeceği de madde metninde belirtilmiştir. İnsan Hakları Komitesi Sözleşme'nin 26. maddesi kapsamında yatay etki ile ilgili olarak, devlet birey ilişkilerinde olduğu kadar özellikle istihdam, barınma, kamuya arz edilmiş mal ve hizmetlere erişim gibi kamusal benzeri alanlarda bireyler arasında gerçekleşen ilişkilerde de taraf devletler ve yargı organlarının bireyleri ayrımcılıktan koruma yükümlülüğü olduğunu belirtmiştir.³⁴

³³ LGBTT Hakları Platformu'nun 2010 yılı raporlama çalışmasından alınmıştır.

³⁴ İnsan Hakları Komitesi Kararı, Nahlik v. Avusturya, Başvuru No: 608/1995, Başvuru Tarihi: 22.07.1996, paragraf 8.2, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/DER/G96/179/96/IMG/G9617996.pdf> (erişim: 04.11.2010).

Ulusal Mevzuat

Ayrımcılığı Yasaklayan Mevzuat

Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesi ile mal ve hizmetlere erişimde ayrımcılık belirli bir çerçevede yasaklanmış ise de maddeye “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği” ibarelerinin eklenmemiş olması, LGBTT bireylerin ayrımcılığa karşı korumadan yeterince yararlanmasını engelleme riski barındırmaktadır.

Devlet Memurları Kanunu'nun tarafsızlık ve devlete bağlılık başlıklı 7. maddesinde “devlet memurları ... görevlerini yerine getirirlerken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar” hükmü yer almaktadır. Aynı Kanun'un disiplin cezalarının çeşitleri ile ceza uygulanacak fiil ve halleri düzenleyen 125. maddesinde kademe ilerlemesinin durdurulmasını gerektiren fiiller arasında “Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak” da yer almaktadır.

Ayrımcılığa Yol Açabilen Mevzuat

İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün İnternet Kafeler konulu 2006-38 sayılı Genelgesi'nde,³⁵ ahlaka aykırı yayınların içeriğinin kısıtlanması talimatlandırılmış, bu kapsamda LGBTT örgütlerinin resmi web sitelerine dahi internet kafelerden erişimin mütemadi bir biçimde kısıtlandığı LGBTT örgütleri tarafından defalarca rapor edilmiştir.

Hükümetin Eylem ve Politikaları

Mal ve hizmetlere erişim alanında, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele ekseninde bir eylem ve politikaya rastlanılmamıştır. Araştırmacılar izleme ve raporlama çalışması süresince eriştikleri ve kullandıkları kaynaklarda bu konuyla ilgili olarak hükümetin herhangi bir eylem ve politikasına dair bir veriye rastlamamıştır.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

Lambdaistanbul LGBTT Derneği üyesi A.B.G., 05.05.2010 tarihinde saat 14:30 sularında Yedikule-Taksim hattında belediye otobüsüne binmiş, şoförden Akbil istemiş, şoför Akbili olmadığını söylemiştir. Ancak başvuruçunun aktarımına göre şoför başvuruçudan önce otobüse binen bir yolcuya Akbilini vermiştir. Başvuruçunun üzerine diğer yolculardan Akbil istemiş, fakat şoför “Senin gibileri otobüse almamak lazım, inip kendine başka bir araç bul.” demiştir. Başvuruçunun bu tavrın cinsel yöneliminden dolayı olduğunu aktarmıştır.

³⁵ 2006–38 sayılı Genelge raporun ekinde (EK-3) yer almaktadır.

Değerlendirme ve Öneriler

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

LGBT bireylerin görünür biçimde ayrımcılığa uğradıkları alanların başında düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüklerine yönelik ihlaller gelmektedir. 15 Temmuz 2005’de dernekleşme sürecini başlatan Kaos GL Derneği ile beraber dernekleşme başvurusunda bulunan bütün derneklerin, “genel ahlaka ve Türk aile yapısına aykırı olduğu” gerekçesiyle kapatılmaları için buldukları illerin Dernekler Müdürlükleri tarafından Cumhuriyet Savcılıklarına başvurulmuştur. Yalnızca Lambdaistanbul Derneği’nin kapatılması yönünde mahkeme kararı verilmiş, diğer dernekler hakkındaki kapatma istemleri savcılıklar tarafından reddedilmek suretiyle yargılanma aşamasına gelmeden sonuçlanmıştır. Lambdaistanbul Derneği hakkında mahkeme tarafından verilen kapatma kararı ise Yargıtay tarafından bozulmak suretiyle Derneğin lehine sonuçlanmıştır.³⁶ Örgütlenme özgürlüğünün önüne çıkartılmak istenen bürokratik ve yasal engeller aslında LGBT bireylerin farklı alanlarda yaşadığı sorunlara ilişkin ciddi ipuçları vermektedir.

LGBT bireylere yönelik ayrımcılık farklı alanlarda farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle travesti ve transseksüel bireyler mal ve hizmetlere erişimde çoğu zaman sıkıntı yaşadıklarını dile getirmekte, aynı hizmeti daha “pahalya” almak zorunda bırakılabilmektedirler.³⁷

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirlerin alınmaması ve etkin korumanın sağlanmaması LGBT bireyleri ayrımcılık başta olmak üzere bütün ihlallere ve nefret suçlarına karşı korunmasız bırakmaktadır. Ayrımcılığa ilişkin yasal çerçevede cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığının yasaklanmamış olması ve cezalandırılmaması, ayrımcılığa uğrayan LGBT bireylerin adalete erişemeyecekleri kaygısı taşımalarına neden olmakta, ayrımcılık vakalarını yasal mercilere taşımalarını engelleyebilmektedir. Bunun yanında LGBT bireyler yargı sürecinde, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle ikinci kez ayrımcılığa uğrayacakları endişesi ile de şikâyetçi olmamaktadırlar.³⁸

Ayrımcılık karşıtı yasa çalışmaları, sivil toplum ve İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu taslak çalışma içerisinde, cinsel kimlik ayrımcılığı olarak LGBT bireylere yönelik ayrımcılık tanımlanmıştır. Ancak cinsel kimlik ifadesi sonradan taslaktan çıkartılmış, LGBT örgütleri bu konuyu kamuoyunda gündeme getirmiştir.³⁹ TCK reformu

³⁶ Human Rights Watch, *World Report 2010: Events of 2009*, www.hrw.org/en/world-report-2010/t-rk-ye (erişim: 23.02.2011).

³⁷ Trans kadınların sorunlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız Lambdaistanbul LGBT Dayanışma Derneği, *“İT İTİ İSIRMAZ!” Bir Alan Araştırması: İstanbul’da Yaşayan Trans Kadınların Sorunları*, İstanbul, 2010.

³⁸ Senem Doğanoglu, *Adaletin LGBT Hali*, LGBT Hakları Platformu, 2009.

³⁹ Kaos GL, *Ayrımcılık Yasası’nda LGBT’lere Ayrımcılık Yapılıyor*, 01.02.2011, http://kaosgl.org/icerik/ayrimcilik_yasasinda_lgbtlere_ayrimcilik_yapiliyor (erişim: 23.02.2011).

sırasında da benzer bir durum yaşanmıştır. Yasa taslağında yer alan ayrımcılığa ilişkin düzenlemede cinsel yönelim temelinde ayrımcılık var olduğu halde, kanunlaşma sürecinde bu ifade TCK'dan çıkarılmıştır.⁴⁰

Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Başkanlığı, cinsel yönelim temelinde ayrımcılığı tanımlayacaklarına ve etik kurallar içerisinde yer vereceklerine ilişkin bir açıklama deklare etmiştir.⁴¹ Bu konuda Kaos GL Derneği hem sürece ilişkin bilgi edinme başvurusunda bulunmuş hem de bu çalışmaya LGBTT örgütlerinin destek olabileceklerini iletmiştir. Gelen yanıtta, çalışmanın henüz kamuoyuna duyurulacak aşamada olmadığı, bu aşamaya gelindiğinde Kaos GL Derneği'nden görüş alınacağı belirtilmiştir.

Eşcinsel ve biseksüel erkekler açısından askerlik yaşamlarının bütünü etkileyecek bir olay olarak karşılına çıkmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği'nin eki Hastalık ve Arızalar listesinde eşcinsellik, travestilik ve transseksüellik psikoseksüel bozukluk olarak tanımlanmakta ve “ruhsal bozukluk” kabul edilmekte, bu bireylerin orduda görev alması engellenmektedir. Türkiye'deki askeri psikiyatri, tüm dünyada kabul edilen ve psikolojik hastalıkları tanımlayan Amerikan Psikiyatri Birliği'nin DSM-IV adlı kriteri yerine, aynı kuruluşun DSM-II kriterini esas alarak eşcinsellik, travestilik ve transseksüelliği hastalık kabul etmektedir.

Amerikan Psikiyatri Birliği, 1952 yılında Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-I'de (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – DSM*) eşcinselliği sosyopatik kişilik bozukluğu kategorisinde değerlendirirken *DSM-II*'de (1968) cinsel sapma olarak sınıflandırılmıştır. 1970'lerde dile getirilmeye başlanan karşıt görüşlerin etkisiyle 1973 yılında *DSM-II*'de eşcinsellik kategorisi yerini cinsel yönelim bozukluğu kategorisine, bu kategori de *DSM-III*'de (1980) yerini egodistonik eşcinsellik kategorisine bırakmıştır. *DSM-III-R*'de (1987) eşcinselliğin ruhsal bozukluk olarak tanımlanması anlayışı tamamen terk edilmiştir.⁴² Dünya Sağlık Örgütü de (WHO) 17 Mayıs 1990 tarihinde eşcinselliği hastalıklar listesinden çıkarmış, 1992 yılında bu karar Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması (*International Classification of Diseases-ICD*) listesine resmen kaydedilmiş ve 1994 yılından itibaren de WHO üyesi tüm ülkeler bu yeni sınıflandırmayı kullanmaya başlamıştır.⁴³ Türkiye'de ruhsal hastalıkların teşhis ve tanımlanmasında ruh hekimleri tarafından *DSM* kriterleri esas alınmaktadır.

Askerlikten muafiyet raporu almak isteyen eşcinsel ve biseksüel erkekler, rapor alma sürecinde ayrımcılığa ve ciddi hak ihlallerine maruz kalabilmektedir.⁴⁴ Bunun yanında askerlik ile ilgili olarak alınan bu raporun gizliliği her zaman sağlanamamakta bu durum eşcinsel ve biseksüel çalışanların çalışma hayatında ayrımcılığa uğramalarına neden olabilmektedir. Medyaya yansıyan ve LGBTT örgütlerinin destek verdiği Hakem Halil İbrahim Dinçdağ olayında da, Dinçdağ'ın cinsel yönelimi nedeniyle askerlikle ilişkisinin kesilmesine ilişkin almış olduğu rapor, hakemlikten uzaklaştırılmasına ve terfisine engel olarak karşısına çıkmıştır.⁴⁵

⁴⁰ Ali Erol, *TCK ve cinsel yönelim*, Radikal, 29.08.2004,

www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=3817 (erişim: 23.02.2011).

⁴¹ Ali Erol, “*Etik” Yetmez, Kanun Şart: Ayrımcılık, İş Kanununda Yasaklansın!*”, Kaos GL, 20.01.2010, www.kaosgl.org/icerik/%E2%80%9Cetik%E2%80%9D_yetmez_kanun_sart_ayrimcilik_kanununda_yasaklansin (erişim: 04.11.2010).

⁴² Koray Başar, Mahmut Şefik Nil ve Seven Kaptan, “Eşcinsellikle İlgili Yaygın Yanlışlar, Bilimsel Doğrular”, *Homofobi Kimin Meselesi? Anti-Homofobi Kitabı / 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Kaos GL, Ankara, Ağustos 2010, s. 70-71.

⁴³ Hakan Ataman, “Homofobi Bir Hastalık Mı?”, *a.g.e.*, s. 115.

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız LGBTT Hakları Platformu 2007, 2008 ve 2009 yılı raporları.

⁴⁵ Ntvmsnbc, *Eşcinsel hakem H. İbrahim Dinçdağ TFF ve MHK'ye soruyor!*, 28.06.2009, <http://www.ntvmsnbc.com/id/24979324/> (erişim: 23.02.2011).

Bunun yanında ayrımcılık olarak tespit edilmeyen ancak LGBTT Hakları Platformu tarafından ayrımcılığın tetiklediği suçlar olarak tariflenen nefret suçları ile ayrımcılığın ilişkisini gözler önüne sermek gerekir. Devlet, LGBTT vatandaşlarına yönelik pozitif yükümlüklerini yerine getirmediğinde LGBTT bireyleri savunmasız bırakmaktadır. Bu da LGBTT bireylere yönelik işlenen suçlarda LGBTT bireyleri korunmasız bırakmaktadır. LGBTT bireylere yönelik nefret suçları artmaktadır.⁴⁶

ÖNERİLER

Her ne kadar LGBTT örgütleri tarafından yıllardır sürdürülen raporlama faaliyetleri ile her geçen gün daha çok veriye ulaşıyor ise de, ülkemizde yaşanan ihlallerin sadece küçük bir yüzdesi raporlanabilmektedir. LGBTT bireyler, yaşadıkları ihlallerin ve ayrımcılık vakalarının izlenmesi ve raporlanması konusunda, daha fazla zarar görmemek düşüncesi ile çekimser ve tedirgin davranmaktadırlar. Bunun aşılabilmesi için LGBTT bireylere yönelik ayrımcılığın yasalar yoluyla yasaklanması suretiyle etkin bir koruma sağlanmalıdır. İzleme, belgeleme ve raporlamayı zorlaştıran bir diğer unsur cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığının, farklı sebepler gerekçe gösterilerek, başka gerekçelerin arkasına gizlenerek yapıyor olmasıdır. Bu iki durum gerçekte çok daha ağır olan tablonun, olduğu gibi tespit edilmesi önünde engel oluşturmaktadır. Araştırma ekibi olarak, öneriler bölümüne bu gerçeğin altını çizerek başlamak istedik. Bu izleme ve raporlama çalışmasının kapsadığı dönemde az sayıda ayrımcılık vakası tespit edilmekle birlikte, son beş yıllık dönemde LGBTT örgütleri tarafından yapılan izleme ve raporlama çalışmaları, LGBTT bireylere yönelik ayrımcılık ve hak ihlallerinin rapora yansıtıldığından çok daha geniş bir çerçevede gerçekleştiğini göstermektedir.

Merkezi ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler

Araştırmacılar, merkezi ve yerel yönetimlere yönelik aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

- Her ilde valilikler ve her ilçede kaymakamlıklar bünyesinde faaliyet gösteren il ve ilçe insan hakları kurullarının üyelerinin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık ile ilgili eğitim çalışmalarına katılmaları sağlanmalıdır.
- İlin/ilçenin sınırları içindeki kolluk güçlerinin homofobi kaynaklı suçlar ve ayrımcılık üzerine eğitim çalışmalarına katılmaları sağlanmalıdır.
- Homofobi kaynaklı olayların ve suçların kolluk tarafından özel bir form ile kayıt altına alınması hususunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Merkezi ve yerel yönetimler LGBTT bireyler için önemli olan günlerde yapılan yürüyüş ve etkinlikleri finansal olarak desteklemeli ve bu etkinliklerde güvenliği sağlamalıdır.
- Başta seks işçiliğine zorlanan transcinsiyetli bireyler olmak üzere LGBTT bireylerin merkezi ve yerel yönetimler bünyesinde istihdamı teşvik edilmeli, bu bireylere işe alımda pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.
- Merkezi ve yerel yönetimler bünyesindeki sığınma evlerinin LGBTT bireylere de hizmet vermesi ve buralarda hizmet veren personelin LGBTT bireyler ve bu bireylerin sorunlarına ilişkin eğitim çalışmalarına katılması sağlanmalıdır.
- Merkezi ve yerel yönetimler, politika ve eylemlerini belirlerken LGBTT örgütleri ile de görüşmeler yapmalıdır.

⁴⁶ Rukiye B., *Nefret cinayetleri artarak devam ediyor!*, İşçi Cephesi, 08.10.2010, <http://www.iscicephesi.net/kadin-sayfasi/lgbtt/1024-nefret-cinayetleri-artarak-devam-ediyoer> (erişim: 23.02.2011).

- Adil yargılamanın gerçekleşmesi için, kolluk kuvvetlerine ve yargı mensuplarına yönelik homofobi, transfobi, ayrımcılık temalı insan hakları eğitimleri düzenlenmeli ve bu eğitimlerde STK'lar ile işbirliği içinde hareket edilmelidir.

Yasama Organına Yönelik Öneriler

Araştırmacılar, yasama organına yönelik aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

- Türkiye Cumhuriyeti, taraf olduğu ve ulusal hukukun bir parçası haline getirdiği insan hakları sözleşmelerinin ve bu sözleşmelerin protokollerinin gereklerini yerine getirmelidir. Devletin sözleşmelerden kaynaklı yükümlülüklerin içerisinde mevcut bazı yasal düzenlemelerin yürürlükten kaldırılması, değiştirilmesi veya yeni düzenlemeler yapılması da yer almaktadır. LGBTT bireylerle ilgili bu tarz düzenlemeler yapılırken LGBTT örgütleri ile görüşülmeli, bu alandaki bilgi, deneyim, görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır.
- Avrupa İnsan Haklarına Sözleşmesi'ne (AİHS) ek 12 No'lu Ek Protokol onaylanmalıdır. Protokol, AİHS'de yer almayan ancak hukuken tanınmış tüm hakları içeren şekilde ayrımcılık yasağına yer vermiştir. Ek Protokol'e göre cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensubiyet, servet, doğum veya başka bir statüden kaynaklanan herhangi bir nedenle ayırım yapılmaksızın, kişilerin kanunlarda öngörülen haklardan yararlanması sağlanmalıdır. Bu düzenleme, ayrımcılık yasağının ihlal edildiği durumlarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvuru yolunu öngörmektedir. Türkiye, 12 No'lu Ek Protokol'ü 18 Nisan 2001 tarihinde imzalamış, ancak henüz onaylamamıştır.
- Ayrımcılığın önlenmesi ile ilgili bir yasa kabul edilmelidir. Ancak, ayrımcılığın önlenmesine ilişkin yasal önlemler bununla sınırlı kalmamalı, ayrımcılığın değişik biçimlerini kapsayıcı, değişik konularda yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Mevzuatta yer alan ayrımcılık yasağını düzenleyen maddelere cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibareleri eklenmeli, doğrudan, dolaylı ayrımcılık ve tacizin tanımları yapılmalıdır. Ayrımcılığa ilişkin taslak halindeki düzenlemeler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığını kapsayacak şekilde hazırlanmalıdır.
- Türk Ceza Kanunu kapsamında nefret suçları tanımlanmalı ve LGBTT bireylere yönelik bu motivasyonla işlenen suçlar, özel düzenlemeler getirilerek ağırlaştırılmış şekilde cezalandırılmalıdır.
- Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Mevzuatta yer alan “genel ahlak”, “müstehcenlik”, “teşhircilik”, “doğal olmayan cinsel ilişki”, “Türk Aile yapısı”, “iffet”, “vakar” gibi LGBTT bireyler aleyhine ayrımcılığa yol açabilecek kavramlar net bir şekilde açıklanmalı ve bu kavramların yer aldığı maddelere dayanılarak LGBTT bireylere yönelik uygulamada oluşturulan ayrımcılığa son verecek düzenlemeler yapılmalıdır. Benzer muğlak ifadeler sebebiyle LGBTT bireylerin düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik gerçekleşen yasal uygulamalara son vermek amacıyla gerekli tedbirler alınmalıdır.
- İnsan haklarını ilgilendiren her konuda ve bilhassa ayrımcılığın önlenmesi konusunda yasal düzenleme yapılırken Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği'nin ilgili birimlerinden görüş alınmalıdır. Mevzuat çalışmalarının tümü insan hakları örgütleri, kadın örgütleri ve LGBTT örgütleri ile işbirliği içinde hareket edilerek gerçekleştirilmelidir.
- Cezaevi rejimi, kişilerin cinsel yönelimlerini ve cinsiyet kimliklerini de dikkate alarak düzenlenmeli, LGBTT bireylerin tecrit edilmeden, uygun koşullarda ve koşullarda kalabilmeleri için gereken yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

- Mülteci LGBTT bireyler için özel düzenlemeler getirilmelidir.
- Eşcinsel ve biseksüel erkekler ile trans kadınların askerlik sürecinde kişisel beyanlarının yeterli kabul edilmesi ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ifşaya varan uygulamaların terk edilmesi yönünde yasal düzenleme yapılmalı, LGBTT varoluşu psikoseksüel bozukluk olarak tanımlayan yasal düzenlemeler ortadan kaldırılmalıdır.
- LGBTT bireylere yönelik ayrımcılığın ortadan kalkması için Anayasa'nın 10. maddesine "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ibareleri eklenmeli, bu düzenleme ile çelişecek her türlü anayasal ve yasal düzenlemede değişiklik yapılmalıdır. Yogyakarta Işığında Anayasa Raporu çalışmasında, LGBTT bireylere yönelik ayrımcılığı engellemek için anayasada yapılması gereken değişikliklere ilişkin detaylı öneriler hazırlanmıştır.⁴⁷ Anayasa değişiklikleri hazırlanırken bu rapor göz önüne alınmalıdır.
- Medeni Kanun'un 40. maddesi ile cinsiyet değiştirme ameliyatları kısırlık şartına bağlanmıştır. Önceki Medeni Kanun böyle bir şart ihtiva etmemektedir. Bu düzenleme, önceki düzenlemenin de gerisindedir. Yasa koyucu burada cinsiyet değiştirilmesi halini kısırlık şartına bağlamakta, cinsel edimleri ve cinsel kimlikleri üreme perspektifinden görmektedir. Oysa cinsiyet değiştirme isteği üreme yetisine bağlı bir durum değildir. Düzenlemeden "ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu bir eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmî sağlık kurulu raporuyla belgelemesi" kısmı çıkarılmalıdır.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği'nin eki Hastalık ve Arızalar listesinde, eşcinsellik travestilik ve transeksüellik psikoseksüel bozukluk olarak tanımlanmakta, mevzuat ile eşcinsellik, travestilik ve transeksüellik "ruhsal bozukluk" kabul edilmekte ve bu bireylerin orduda görev almasını engellenmektedir. Amerikan Psikiyatri Birliği, 1952 yılında Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-I'de (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – DSM) eşcinselliği sosyopatik kişilik bozukluğu kategorisinde değerlendirirken DSM-II'de (1968) cinsel sapma olarak sınıflandırılmıştır. 1970'lerde dile getirilmeye başlanan karşıt görüşlerin etkisiyle 1973 yılında DSM-II'de eşcinsellik kategorisi yerini cinsel yönelim bozukluğu kategorisine, bu kategori de DSM-III'de (1980) yerini egodistonik eşcinsellik kategorisine bırakmıştır. DSM-III-R'de (1987) eşcinselliğin ruhsal bozukluk olarak tanımlanması anlayışı tamamen terk edilmiştir.⁴⁸ Dünya Sağlık Örgütü de (WHO) 17 Mayıs 1990 tarihinde eşcinselliği hastalıklar listesinden çıkarmış, 1992 yılında bu karar Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması (International Classification of Diseases-ICD) listesine resmen kaydedilmiş ve 1994 yılından itibaren de WHO üyesi tüm ülkeler bu yeni sınıflandırmayı kullanmaya başlamıştır.⁴⁹ Türkiye'de ruhsal hastalıkların teşhis ve tanımlanmasında ruh hekimleri tarafından DSM kriterleri esas alınmaktadır. Askerlikle ilgili mevcut düzenleme DSM kriterlerine uygun hale getirilmelidir. Bu sayede hem uluslararası standartlara uygunluk sağlanacak hem de eşcinsellere yönelik ayrımcılık engellenecektir.

⁴⁷ Yogyakarta Prensipleri, 2006 yılında Endonezya'nın Yogyakarta kentinde bir araya gelen uluslararası insan hakları uzmanlarının, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ayrımcılığını ortadan kaldırmak amacıyla devletlere tavsiye niteliğinde hazırlamış oldukları kılavuz prensiplerdir. Ayrıntılı bilgi için bakınız

www.ktiiv.org/documents/tr/toplumsal%20cinsiyet%20sunum%20hazir.pdf ve

www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=879621 (erişim: 04.11.2010).

⁴⁸ Koray Başar, Mahmut Şefik Nil ve Seven Kaptan, "Eşcinsellikle İlgili Yaygın Yanlışlar, Bilimsel Doğrular", *Homofobi Kimin Meselesi? Anti-Homofobi Kitabı / 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Kaos GL, Ankara, Ağustos 2010, s. 70-71.

⁴⁹ Hakan Ataman, "Homofobi Bir Hastalık Mı?", *a.g.e.*, s. 115.

Sivil Toplum Kuruluşlarına ve Sendikalara Yönelik Öneriler

Araştırmacılar, STK'lara ve sendikalara yönelik aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

- STK'lar ve sendikalar buldukları bölgedeki LGBTT örgütleri ile iletişim kurmalı, iletişim halinde kalmalı ve deneyim paylaşımına açık olmalıdır.
- STK'lar ve sendikalar kendilerine başvuran ya da üye olan kişilere cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık konusunda bilgilendirici ve eğitici faaliyetler düzenlemelidir.
- Kendi örgütleri içindeki LGBTT bireylerin iç örgütlenmelerini desteklemeli ve cesaretlendirecek çalışmalar yapmalıdırlar.
- Homofobik tutum ve davranışları tüzüklerine ihraç ya da cezalandırma sebebi olarak eklemelidirler.
- Başta seks işçiliğine zorlanan transcinsiyetli bireyler olmak üzere LGBTT bireylere istihdamda öncelik tanınmalıdır.

10. Son beş yıl içerisinde, aşağıda belirtilen yer, mekân veya durumlarda cinsel yöneliminiz / cinsiyet kimliğiniz nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldınız mı? Maruz kaldı iseniz lütfen maruz kalma şekil/şekillerinizi aşağıdaki cetvel üzerinde belirtiniz. Maruz kalmadı iseniz lütfen “hayır, yaşamadım” seçeneğini işaretleyiniz.	Bakışlar veya jestlerle	Hakaret	Tehditler	Saldırganlık (yaralama yok)	Saldırganlık (yaralayarak)	Hizmet vermeme	Olumsuz tavır	İşe almama	Terfi ettirmeme	Görev yerini değiştirme	Mobbing	Hayır yaşamadım	Bilmiyorum	Cevap vermek istemiyorum
1.Sokakta yürürken														
2.Toplu taşıma kullanırken														
3.Alişveriş yaparken														
4.Bir restoranda														
5.Kültürel etkinlikte														
6.Barda														
7.Okulda														
8.Ders sırasında														
9.İş ararken														
10.İş yerindeyken														
11.Bir toplulukta veya sosyal etkinliklerde														
12.Polis ile ilişkilerinizde														
13.Mahkemelerde														
14.Hastanelerde														
15.Dini inancınızın gerekliliklerini yerine getirirken														
16.Aile içerisinde														
17.Askerlik hizmetindeyken														
11.Türkiye'de, son beş yıl boyunca, diğer yerlerde, cinsel yöneliminiz/ cinsiyet kimliğiniz nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldınız mı? ☐ Evet ☐ Hayır														
Yanıtınız “Evet” ise hangi yer/yerlerde ne şekilde ayrımcılığa maruz kaldığınızı lütfen açıklayınız.														
12.Aşağıda yer alan soruları yandaki cetvel yardımı ile lütfen yanıtlayınız.														
							Hiç korkmuyorum	Korkmuyorum	Biraz korkuyorum	Korkuyorum	Çok korkuyorum	Bilmiyorum	Cevap vermek istemiyorum	
1.Türkiye'de, cinsel yönelim/cinsiyet kimliğiniz nedeniyle, ayrımcılığa maruz kalmaktan ne kadar korkuyorsunuz?														
2.Türkiye'de, cinsel yönelim/cinsiyet kimliğiniz nedeniyle, saldırıya uğramaktan ne kadar korkuyorsunuz?														

13.Yakınlarınız, sizin cinsel yöneliminizi/ cinsiyet kimliğinizi biliyor mu? Lütfen yandaki cetvel yardımı ile soruyu yanıtlayınız.					Evet	Hayır	Hayatta değil	Cevap vermek istemiyorum	Bilmiyorum	
Babanız										
Anneniz										
Var ise kardeşleriniz										
Yakın arkadaşlarınız										
Komşularınız										
Okul arkadaşlarınız										
İş arkadaşlarınız										
Diğer akrabalarınız										
14.Cinsel yöneliminizi / cinsiyet kimliğinizi <u>bilen</u> yakınlarınızın sizi kabul etme seviyesi nedir?					Tamamen kabul ediyor	Kabul ediyor	Kabul etmiyor	Hiç kabul etmiyor	Cevap vermek istemiyorum	Bilmiyorum
Babanız										
Anneniz										
Var ise kardeşleriniz										
Yakın arkadaşlarınız										
Komşularınız										
Okul arkadaşlarınız										
İş arkadaşlarınız										
Diğer akrabalarınız										
15.Günlük yaşantınızda karşılaştığınız kişiler (komşularınız, okulda, işte, ...) özel yaşamınız hakkında soru sorarlarsa, doğru cevap veriyor musunuz?										
☐ Her zaman		☐ Sık sık		☐ Bazen		☐ Nadiren				
☐ Asla		☐ Cevap vermek istemiyorum				☐ Bilmiyorum				
16. Kaç heteroseksüel arkadaşınız cinsel yöneliminizi/cinsiyet kimliğinizi biliyor?										
☐ Hiçbir arkadaşım		☐ 1-2		☐ 3-5		☐ 6-9				
☐ 10 ve daha fazla		☐ Cevap vermek istemiyorum				☐ Bilmiyorum				
17. Cinsel yöneliminiz / cinsiyet kimliğiniz nedeniyle arkadaşlarınız tarafından dışlandınız mı?										
☐ Evet		☐ Hayır		☐ Cevap vermek istemiyorum		☐ Bilmiyorum				
18. Şehrinizin nüfusu nedir?										
☐ + 1 milyon	☐ 100 000- 1 milyon		☐ 50 000-100 000		☐ 10 000 - 50 000		☐ - 10 000 insan			
☐ Cevap vermek istemiyorum			☐ Bilmiyorum							

EK-2. Bilgi edinme başvuruları

Soru Sorulan Kurum ve Sorulan Sorular	Alınan yanıt
<p>Milli Eğitim Bakanlığı</p> <ul style="list-style-type: none">- LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle işe alınmama, işten atılma, iş yerinde yaptırımla karşılaşma veya kötü muameleye uğramaya ilişkin olarak ulaşılmış şikâyetler,- Bu kapsamda açılan soruşturmalar,- Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı,- Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı.	<p>Belirtilen tarihlerde her hangi bir soruşturma ya da şikâyet yapılmadığı şeklinde yanıt verilmiştir.</p>
<p>Diyanet İşleri Başkanlığı</p> <ul style="list-style-type: none">- LGBTT oldukları gerekçesiyle yardım ve görüş almak için başvuran olup olmadığı,- Başvuruların toplam sayısı,- Başvurulara Başkanlık ve birimleri tarafından nasıl cevap verildiği,- Başvuruların alındıkları il ve cinsiyete göre dağılımı,- 01.01.2010–30.06.2010 tarihleri arasında LGBTT bireylere ilişkin olarak görüş almak için yapılan başvurular, başvuru yapılmış ise nasıl cevap verildiği.	<ul style="list-style-type: none">- Belirtilen süre içinde 26 erkek, 6 kadın ve 1 transseksüel olmak üzere toplam 33 kişi tarafından başvuru yapıldığı,- Başvuruların yurtiçinde 13 farklı ilden yapıldığı, 3 adet de yurtdışından yapılan başvuru bulunduğu,- Verilen bilgi kişiye özel olduğu için paylaşılamayacağı, telefonla da görüş istendiği fakat bununla ilgili olarak istatistiksel bir veri olmadığı şeklinde yanıt verilmiştir.
<p>Genel Kurmay Başkanlığı</p> <ul style="list-style-type: none">- TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği'ne istinaden eşcinsel ve biseksüel cinsel yöneliminden dolayı askerliğe elverişli değildir raporu ile askerlik hizmetinden uzaklaştırılmış toplam kaç kişi bulunduğu,- Aynı Yönetmeliğe istinaden travesti ve transseksüel oldukları gerekçesi ile askerliğe elverişli değildir raporu verilmek suretiyle askerlik hizmetinden uzaklaştırılmış toplam kaç kişi bulunduğu,- TSK personeli olarak görev yapan eşcinsel, biseksüel, travesti ve transseksüel bireyler ile ilgili olarak bu kapsamda açılan soruşturmalar, ulaşılmış şikâyetler ve ihraçlar olup olmadığı, varsa bunların toplam sayısı, illere ve yıllara göre dağılımı.	<ul style="list-style-type: none">- Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı başvuruya “Bilgi Edinme Yasasının 6. maddesi (...yetki belgesini içeren dilekçe ile istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır.) şartını taşımamaktadır” şeklinde yanıt vermiştir.- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan bilgilerin özel bir çalışma gerektirdiğini neden olarak göstermiş ve sorulan sorulara yanıt vermemiştir.
<p>Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı</p> <ul style="list-style-type: none">- LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle işe alınmayan, işten atılan, iş yerinde yaptırımla karşılaşan veya kötü muameleye uğrayan; eğitim ve öğretimde okulla ilişkisi kesilen, kaydı yapılmayan;	<p>Belirtilen süreler içinde herhangi bir şikâyet ve soruşturma olmadığı gibi başvuru da olmadığı şeklinde yanıt verilmiştir.</p>

<p>barınma hakkı ihlal edilen; sağlık hizmetlerinden yararlanması engellenen; başkaca kurumlardan hizmet alamayan veya tüm bu hizmetlerde ayrımcı muameleye maruz kalan LGBTT bireylerden ulaşılmış şikâyetler,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı. 	
<p>TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle işe alınmayan, işten atılan, iş yerinde yaptırımla karşılaşan veya kötü muameleye uğrayan; eğitim ve öğretimde okulla ilişkisi kesilen, kaydı yapılmayan; barınma hakkı ihlal edilen; sağlık hizmetlerinden yararlanması engellenen; başkaca kurumlardan hizmet alamayan veya tüm bu hizmetlerde ayrımcı muameleye maruz kalan LGBTT bireylerden ulaşılmış şikâyetler, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı. 	<p>Bilgi edinme başvurusuna yanıt alınamamıştır.</p>
<p>Dernekler Dairesi Başkanlığı</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle hakkında şikâyette bulunulan ve soruşturma açılan personel durumu, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı. 	<p>“Dilekçenizde bahsi geçen hususlar kapsamında Daire Başkanlığımıza intikal etmiş herhangi bir şikâyet bulunmamakta ve bahsedilen konu kapsamında açılmış bir soruşturma bulunmamaktadır.” şeklinde yanıt verilmiştir.</p>
<p>Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle hakkında şikâyette bulunulan ve soruşturma açılan personel durumu, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun gereğince LGBTT bireylerin radyo ve televizyon programlarına katılımlarının engellenmesi durumu, - LGBTT temalı programların yayınlanmasının engellenmesi, - LGBTT temalı programların engellenmesi veya yayınlanmasından dolayı şikâyet söz konusu olmuşsa istatistiki veriler. 	<ul style="list-style-type: none"> - Personelleri ile ilgili şikâyet veya soruşturma olmadığı, - RTÜK’ün programlara yayından önce müdahale etmediği, programları engellemediği veya programları yayından kaldırma yetkisi olmadığı ve kişilerin engellenmesi şeklinde uygulama yapmadığı yönünde yanıt verilmiştir.
<p>Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle hakkında şikâyette bulunulan ve 	<ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları ile ilgili personelle ilgili şikâyet ve

<p>soruşturma açılan personel durumu,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun gereğince LGBTT bireylerin sosyal amaçla kullandıkları internet sitelerinin engellenmesi ve engellenen web site sayısı, - Aynı Kanun'a dayanarak gerçekleştirilen filtrelemeden dolayı LGBTT bireylerinin internete erişiminin ne şekilde etkilendiği, bu filtrelemeden dolayı yapılan şikâyetler ve bu şikâyetlere dair istatistikî veriler. 	<p>soruşturmanın olmadığı,</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT içerikli sitelere erişimin engellenmediği, filtrelendiği yönünde yanıt verilmiştir.
<p>Adalet Bakanlığı</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle hakkında şikâyette bulunan ve soruşturma açılan personel durumu, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - Cezaevlerinde bulunan hükümlü/tutuklu LGBTT bireylerin ayrımcı uygulamaya maruz kalması konusunda bilgi, - Cezaevlerinde kaç LGBTT kişinin bulunduğu, hangi cezaevlerinde tutuldukları, ayrımcılıktan dolayı yapılan şikâyetler, şikâyetlerin sonucu ile cezaevlerine ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - Cezaevi personelinin tutuklu/hükümlü LGBTT bireylerine yönelik ayrımcı ve şiddet içeren fiillerinden dolayı yapılan şikâyetler ve bu şikâyetlerin sonucu ile cezaevlerine ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - Yargı ve adliye personeline LGBTT bireyler ile ilgili olarak insan hakları konulu eğitim veriliyorsa bu eğitimlerin kimler tarafından ne sıklıkla ve nerede verildiği ve bu konudaki projelerinin durumu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nden gelen cevabi yazıda cinsel yönelimi farklı olanlar arasında gruplandırma yapıldığı, ellerinde istatistikî bilgi olmadığı, diğer konularda ise talebin yerine getirilemeyeceği, eğitim merkezlerinde belirlenen konularda eğitim verildiği LGBTT bireyler ile ilgili bir ihtiyacın olmadığı bildirilmiştir. - Personel Müdürlüğü'nden gelen yazıda icra müdürleri ve müdür yardımcılarının alımında ayrımcılık yapmadığı, şikâyet ve soruşturmanın olmadığı, personele ise sadece mesleki eğitim verildiği beyan edilmiştir. - Adalet Bakanlığı yazısında herhangi bir istatistikî bilginin tutulmadığını belirtmiştir.
<p>Ulaştırma Bakanlığı</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle işe alınmama, işten atılma, iş yerinde yaptırımla karşılaşma veya kötü muameleye uğramaya ilişkin olarak ulaşılmış şikâyetler, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - LGBTT bireylere yönelik farklı gerekçelerle izin verilmeyen, durdurulan, engellenen, sansürlenmiş veriler söz konusu ise kurum ve işleyişe dair bilgiler, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, 	<ul style="list-style-type: none"> - Ulaştırma Bakanlığı adına verilen cevapta personelleri ile ilgili şikâyet veya soruşturmanın olmadığı, - PTT'nin verdiği cevapta personelleri ile ilgili bir şikâyet ve soruşturmanın olmadığı ve işe alımlarda herhangi bir ayrımcılık yapılmadığı bildirilmiştir. - Denizcilik Müsteşarlığı'ndan gelen cevap herhangi bir işlem bulunmadığı yönündedir. - Sivil Havacılık Genel

<ul style="list-style-type: none"> - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - Radyo ve televizyon yayınları kapsamında yayınına izin vermeme, durdurma, uyarı ya da diğer idari cezalardan verme, yayını kesme, içeriğini değiştirme durumu söz konusu ise adedi, kapsamı ve kuruma dair bilgileri, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı. 	<p>Müdürlüğü LGBTT bireylerinin işe alımında ayrımcılık yapılmadığı, konuyla ilgili yapılmış bulunan şikâyet ve açılmış dava bulunmadığı şeklinde yanıt vermiştir.</p> <p>- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'ndan (TCDD) gelen yazıda herhangi bir şikâyet ve soruşturmanın olmadığı belirtilmiştir.</p>
<p>Yükseköğretim Kurulu</p> <ul style="list-style-type: none"> - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle hakkında şikâyette bulunulan ve soruşturma açılan personel durumu, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı, - Şikâyet ve soruşturmaların il, şikâyet edilen kurum ve başvuru yapanın cinsiyetine göre dağılımı, - LGBTT oldukları veya genel ahlak ile meslek adabına uygun davranmadıkları gerekçesiyle hakkında şikâyette bulunulan ve soruşturma açılan akademisyenlerin durumu, - Bu kapsamda açılan soruşturmalar, - Şikâyet ve soruşturmaların toplam sayısı ve nasıl sonuçlandığı. 	<p>“Dilekçenizde sözü edilen hususlara Kurulumuz kayıtlarında rastlanmamıştır.” şeklinde yanıt verilmiştir.</p>

EK-3. İnternet kafeler konulu İçişleri Bakanlığı Genelgesi⁵⁰

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIğI
İller İdaresi Genel Müdürlüğü

Sayı :B050İLİ0070001/307/9-10656
Konu :İnternet Kafeler.

26/04/2006

GENELGE 2006-38

Yaşadığımız çağın bilgi çağı olmasında ve bilgi toplumunun oluşmasında hiç şüphesiz en önemli rol bilgisayar teknolojisine ve bunun türevi olan internete aittir. Toplumların bilgiye hızlı bir şekilde ulaşmasında, bilginin artık sınırları da yıkarak tüm insanlık arasında paylaşılmasında ve toplumların bilgi üretkenliğinde önceki dönemlerle kıyası mümkün olmayacak ölçüde gelişmesinde bilgisayar teknolojisi ve internet önemli fonksiyon icra etmektedir. Bu nedenle ve bunun farkında olarak ülkemiz de gelişmiş toplumlarla aramızdaki farkın açılmasını önlemek ve bu toplumlardan geriye düşmemek için dijital teknolojiye önem vermekte ve hem devlet olarak hem de toplum olarak bu alanda küçümsenmeyecek yatırımlar ve harcamalar yapılmaktadır.

Ancak toplumumuzun birçok kesimi gelir seviyesine bağlı olarak bilgisayar ve internet temininde güçlük çekmektedir. Bu noktada internet kafeler toplumsal bir ihtiyacı karşılamakta ve bu boşluğu doldurmaktadır. Bu yönleriyle faydalı olan bu müesseseler denetim dışı kaldığında zararlı fonksiyonlar da icra edebilmektedir. Özellikle çocuk ve gençlerimizden yoğun ilgi gören internet kafelerde zaman zaman şiddet, terör, pornografi ve kumar alışkanlığını özendirilen siteler ile alkol ve uyuşturucu kullanımını teşvik eden siteler hiçbir kontrole ya da filtrasyona tabi tutulmaksızın kullanıma sunulabilmektedir.

Bu durum kullanıcılar üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle çocuklarımız ve gençlerimizin sağlıklı bir şekilde bedeni ve ruhi gelişimini tehdit etmekte, toplumsal ve ahlaki değerleri yıpratmaktadır.

İnternet kafelerin olumlu amaçlarla kullanımını teşvik etmek ve bilinçsiz kullanımının önüne geçilerek, gençler ve çocuklarımız üzerinde oluşturabileceği zararları gidermek amacıyla uygulamada;

- İnternet kafelerle ilgili hususlar “İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik” te düzenlenmiş olup, anılan yerlerin ilgili idarelerce bu Yönetmeliğe uygun şekilde faaliyette bulunmalarının sağlanması,

⁵⁰ Genelge metni www.illeridaresi.gov.tr/ortak_icerik/illeridaresi/mevzuat/GENELGELER.doc adresinden alınmıştır (erişim: 20.02.2011).

- Ticari amaçlarla açılan internet kafelerden bazılarının fiziki şartlarının yetersiz ve sağlıksız olduğu değerlendirilmektedir. Sıhhi müesseseler için sınıflarına ve özelliklerine göre aranacak nitelikler, İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmeliğin EK-1’inde düzenlenmiştir. İnternet kafelerin, EK-1 A “ İşyerlerinde aranacak asgari ortak şartlar ” ve EK-1 E / f “İnternet kafeler” için belirlenen düzenlemelere uygun şekilde açılmasının ve işletilmesinin sağlanması,
- İnternet kafelerde, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü zedeleyici, genel güvenliği tehdit eden ve anayasal düzeni yıkma amacına yönelik siteler ile genel ahlaka aykırı içeriklere sahip kumar, bahis ve pornografik içerikli, zararlı alışkanlıkları ve şiddeti özendirilen sitelere erişimin önlenmesinin, belirtilen türdeki sitelere erişimin engellenmesini sağlayacak filtre yazılımının kullanılmasının ve filtreleme programlarının sürekli olarak güncellenmesinin sağlanması,
- İnternet kafelerde bulunan bilgisayarlarda bilgi ve beceri artırıcı veya zeka geliştirici nitelikteki oyunların oynatılması mümkün olmakla birlikte, 18 yaşından küçüklerin psikolojik ve fizyolojik gelişimine olumsuz etkisi olabilecek, şiddet ve pornografi öğeleri barındıran veya kumar, uyuşturucu kullanımı ve benzeri kötü alışkanlıkları özendirici unsurlar içeren bilgisayar oyunlarının oynatılmasına ve bilgisayarlarda depolanmasına izin verilmemesi, ayrıca bu nitelikteki oyun sitelerine erişimin engellenmesi,
- 12 yaş ve altındaki çocukların yanlarında veli ya da vasileri olmaksızın internet kafelere girişlerine izin verilmemesine yönelik düzenlemenin yapılması,
- İşletme yönünden bağlılığına göre belediye veya il özel idarelerince, genel güvenlik ve asayiş yönünden kolluk kuvvetlerince internet kafeler sürekli denetlenerek görevlendirilecek uzmanlarca zararlı sitelerin tespit edilmesi, bu tür sitelere erişimi engelleyici filtre programlarının bilgisayarlara yüklenmesinin temini, kullanımda tutulması ve güncelleştirilmesi konularında denetimlerin yapılması, valilik ve kaymakamlıklarca bu denetimlerde birimler arasında koordinasyonun sağlanması ve konuya hakim personel görevlendirilmesine yönelik iş ve işlemlerin yapılması, tedbirlerin geliştirilmesi,
- İnternet kafelerde 4207 Sayılı Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanununun 2. maddesi gereğince sigara içilmesi yasaklanmıştır. Uygulamada bu hususa titizlikle riayet edilmesi ve aykırı davranışlar hakkında kanunda belirtilen cezai müeyyideler uygulanması,
- İnternet kafelerde, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile korunan hakların ihlal edilmesine meydan verilmemesi, bu meyanda her türlü film, bilgisayar programları, CD ve benzerlerinin yasa dışı olarak kullanılmasına ve kopyalanmasına izin verilmemesi,

İnternet kafelerin ilgili mevzuat ve yukarıda belirtilen hususlara uygun çalışıp çalışmadıklarının ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından düzenli olarak denetlenmesi, belirtilen hususlara uymayanlar hakkında İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik ve ilgili diğer mevzuat hükümleri doğrultusunda cezai işlemler uygulanması, Hususlarına azami ölçüde uyulmasını ve konuyla görevli tüm personelin bilgilendirilmesi yönünde gereğini arz ve rica ederim.

Abdülkadir AKSU
Bakan

DAĞITIM :
Gereği :
81 İl Valiliğine
Jandarma Genel Komutanlığına
Emniyet Genel Müdürlüğüne

Bilgi :
Başbakanlığa

Kaynakça

Uluslararası Belgeler

Avrupa Aileden Sorumlu Bakanlar Konferansı (Conference of European Ministers responsible for Family Affairs) Konferans Nihai Bildirisi
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 12 No'lu Ek Protokol
Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temellerinde Ayrımcılıkla Mücadeleye Dair Önlemler ile ilgili CM/Rec(2010)5 sayılı ve 31 Mart 2010 tarihli Tavsiye Kararı
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı
İrk veya Etnik Kökenine Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulanmasına Dair 29 Haziran 2000 tarihli ve 2000/43/EC sayılı Konsey Direktifi
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İstihdam ve Meslekte Eşit Muameleye Dair Genel Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2000 tarihli ve 2000/78/EC sayılı Konsey Direktifi
Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
Yogyakarta Prensipleri

Ulusal Mevzuat

Kanunlar

- Anayasa
- Askeri Ceza Kanunu
- Askeri Hâkimler Kanunu
- Askeri Yargıtay Kanunu
- Avukatlık Kanunu
- Devlet Memurları Kanunu
- Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanunu
- Hâkimler ve Savcılar Kanunu
- Harp Akademileri Kanunu
- İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun
- İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun
- İş Kanunu
- Kat Mülkiyeti Kanunu
- Medeni Kanun
- Milli Eğitim Temel Kanunu
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun
- Türk Ceza Kanunu
- Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu
- Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu
- Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun
- Uzman Erbaş Kanunu
- Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu

Yönetmelikler

- Adalet Bakanlığı Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği
- Adli Tıp Kurumu Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği
- Askeri Hâkim Adaylarının Seçimi ve Yetiştirilmesi Hakkında Yönetmelik
- Astsubay Meslek Yüksek Okulları Yönetmeliği

- Astsubay Sicil Yönetmeliği
- Gülhane Askeri Tıp Akademisi Yönetmeliği
- Harp Akademileri Yönetmeliği
- Harp Okulları Yönetmeliği
- Hasta Hakları Yönetmeliği
- Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği
- Sözleşmeli Subay ve Astsubay Yönetmeliği
- Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği
- Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği
- Türk Silahlı Kuvvetleri İzin Yönetmeliği
- Türk Silahlı Kuvvetleri Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği
- Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği
- Türk Silahlı Kuvvetlerinde Görevli Devlet Memurları Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri Yönetmeliği
- Uzman Erbaş Yönetmeliği
- Üniversitelerin öğrenci yurtları yönetmelikleri (Hacettepe, Harran, İstanbul Teknik, Karadeniz Teknik, Ordu, Rize, Sakarya, Trakya, Yıldız Teknik ve Zonguldak Karaelmas üniversitelerine ait öğrenci yurtları yönetmelikleri)
- Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği

Kitaplar, makaleler

Hakan Ataman, “Homofobi Bir Hastalık Mı?”, *Homofobi Kimin Meselesi? Anti-Homofobi Kitabı / 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Kaos GL, Ankara, Ağustos 2010.

Kaos GL, *Medyada Homofobiye Son*, Ankara, Şubat 2010.

Koray Başar, Mahmut Şefik Nil ve Seven Kaptan, “Eşcinsellikle İlgili Yaygın Yanlışlar, Bilimsel Doğrular”, *Homofobi Kimin Meselesi? Anti-Homofobi Kitabı / 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Kaos GL, Ankara, Ağustos 2010.

Seçin Tuncel, *Eğitimde Cinsel Yönelim Ayrımcılığına Son!!!: Rapor Kitabı*, Kaos GL, Ankara, Mart 2010, <http://tema.tog.org.tr/dosyalar/egitimde%20cinsel%20kimlik%20son-pdf%20hali.pdf> (erişim: 04.11.2010).

Senem Doğanoglu, *Adaletin LGBT Hali*, LGTT Hakları Platformu, 2009.

Şahika Yüksel, “Eşcinsellik, Sosyal Dışlanma ve Ruh Sağlığı Sorunlarına Yaklaşım”, *Homofobi Kimin Meselesi? Anti-Homofobi Kitabı / 2, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*, Kaos GL, Ankara, Ağustos 2010.

Haberler, internet kaynakları

Ali Erol, “Etik” Yetmez, Kanun Şart: Ayrımcılık, İş Kanununda Yasaklansın!, Kaos GL, 20.01.2010, www.kaosgl.org/icerik/%E2%80%9Cetik%E2%80%9D_yetmez_kanun_sart_ayrimcilik_kanununda_yasaklansin (erişim: 04.11.2010).

Ali Erol, *TCK ve cinsel yönelim*, Radikal, 29.08.2004, www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=3817 (erişim: 23.02.2011).

CNN Türk, *Bakan Kavaf: “Eşcinsellik bir hastalık”*, 07.03.2010, www.cnnturk.com/2010/turkiye/03/07/bakan.kavaf.escinsellik.bir.hastalik/566620.0/index.html (erişim: 04.11.2010).

Çağlar Doğan, *Dernekten Açlık Grevine ve Buluşmalara 25 Yıl*, Bianet, 28.02.2004, <http://bianet.org/bianet/print/30182-dernekten-aclik-grevine-ve-bulusmalara-25-yil> (erişim: 04.11.2010).

İller İdaresi Genel Müdürlüğü, www.illeridaresi.gov.tr (erişim:20.02.2011).

Kaos GL, *Ayrımcılık Yasası'nda LGBT'lere Ayrımcılık Yapılıyor*, 01.02.2011, http://kaosgl.org/icerik/ayrimcilik_yasasinda_lgbtlere_ayrimcilik_yapiliyor (erişim: 23.02.2011).

Lambdaistanbul, *Özetle; Lambdaistanbul Ne Yaptı?*, <http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/> (erişim: 04.11.2010).

- Ntvmsnbc, *Eşcinsel hakem H. İbrahim Dinçdağ TFF ve MHK'ye soruyor!*, 28.06.2009, www.ntvmsnbc.com/id/24979324/ (erişim: 23.02.2011).
- Rukiye B., *Nefret cinayetleri artarak devam ediyor!*, İşçi Cephesi, 08.10.2010, www.iscicephesi.net/kadin-sayfasi/lgbt/1024-nefret-cinayetleri-artarak-devam-ediyor (erişim: 23.02.2011).
- Trans Kimliklerin Hastalık Tanımından Çıkarılması Uluslararası Ağı, www.stp2012.info/old/tr (erişim: 04.11.2010).
- Turkeygay.Net, Türkiye'de eşcinsellik, www.turkeygay.net/turkce/turkeygay.html (erişim: 04.11.2010).
- Umut Güner, *Ahlaksızlığa yerimiz var mı?*, Kaos GL, 19.07.2007, www.kaosgl.org/node/1283 (erişim: 04.11.2010).
- Vikipedi, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Portal:LGBT> (erişim: 04.11.2010).
- Yasemin Öz, *Ayrımcılık ve Eşitsizliğin Kanıtı: Anayasa Taslağı*, Kaos GL, 24.08.2010, www.kaosgl.org/icerik/ayrimcilik_ve_esitsizligin_kaniti_anayasa_taslagi (erişim: 04.11.2010).

Araştırmalar, raporlar

- Filiz Sasaoğlu, *Türk Toplumunda Demokrasinin Korunması ve İnsan Haklarının Geliştirilmesi Konusunda Toplumsal Aktörlerin İşbirliği Projesi: Seks İşçilerinin İnsan Hakları Araştırması*, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Aralık 2005, www.kadinkapisi.org/kaynak/kadikoy_rapor_ayrintili_MC.doc (erişim: 04.11.2010)
- Hakan Yılmaz, *"Türkiye'de 'Biz'lik, 'Öteki'lik, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Kamuoyundaki Algılar ve Eğilimler"*, Açık Toplum Vakfı ve Boğaziçi Üniversitesi, Haziran 2010, www.hakanyilmaz.info ve http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim/Otekilestirme-Sunus.pptx (erişim: 04.11.2010).
- Human Rights Watch, *World Report 2010: Events of 2009*, www.hrw.org/en/world-report-2010/t-rk-ye (erişim: 23.02.2011).

Kararlar

- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, E. 1993/569, K. 1993/1180 ve Karar tarihi: 28.12.1993, www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=290&ctg=000002000002000001 (erişim: 04.11.2010).
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, E. 1998/888, K. 1999/482 ve Karar tarihi: 11.05.1999, www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=1316&ctg=000002000002000001 (erişim: 04.11.2010).
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, E. 2003/156, K. 2003/443 ve Karar tarihi: 18.03.2003, www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=3224&ctg=00000200000200000600008 (erişim: 04.11.2010).
- İnsan Hakları Komitesi Kararı, Nahlik v. Avusturya, Başvuru No: 608/1995, Başvuru Tarihi: 22.07.1996, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/DER/G96/179/96/IMG/G9617996.pdf> (erişim: 04.11.2010).